

ԱՄԻՆ

ԱՄՍԱՍԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱԴՆԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹՅԱՆ

ՅԱԿԷՑ ՈՂՈՒՑՅԱՆ

Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ԲԱՐՍԵԿԱՄՆ ՈՒ ԲԱՐՍԵԿԱՐԸ
ՀԱՆԳՈՒՑԵԱՆ, ԳԱԼՈՒՍՏ Ս. ԿԻՐԼՊԵՆԿԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

— Ման Ս. Արսույ Բարեբար Գալուս Ս. Կիւլպէնկեանի	երես	211
Կիւլպէնկեանի	ԱՐՇԱԿ ԱԼՊԹԱՃԵԱՆ	215
Յարգանքի տուր մը՝ Հանգուցեալ Գ. Ս. Կիւլպէնկեանին	N. M. E.	222
Անմոռանալի Յիշատակ	ՏՐԻԱՏ ԵՊՍ. ՊԱԼԵԱՆ	223
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ		
— Լեմանի ափին	ԵՂԻՎԱՐԴ	225
— Երկու աշուն	ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ	226
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ		
— Աւստրալիոյ Հայ կեանքը	ԱՍՈՂԻԿ Ծ. ՎՐԻ.	227
— Տպաւորութիւններ Հնդկաստանէն	ԲԱՔԳԷՆ ՎՐԻ.	230
Հանգիստ՝ Գեր. Տ. Ռուբէն Արեւիկ. Մանստեանի		236
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ		
— Նկեղեցականք-Բեմականք		238
— Պատճառականք		238
Ճանիկ Հայկ Զաղր	ԱՐՇԱԿ ԱԼՊԹԱՃԵԱՆ	239
ՏԽՐՈՒՆԻ		
— Ուրաւակիր Արամ Սեւայսարեան		235

ՍԻՈՆ-ի Տարեկան բաժնեգինն է՝

բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիին 20

Redaction of the Armenian Monthly SION

Armenian Patriarchate,

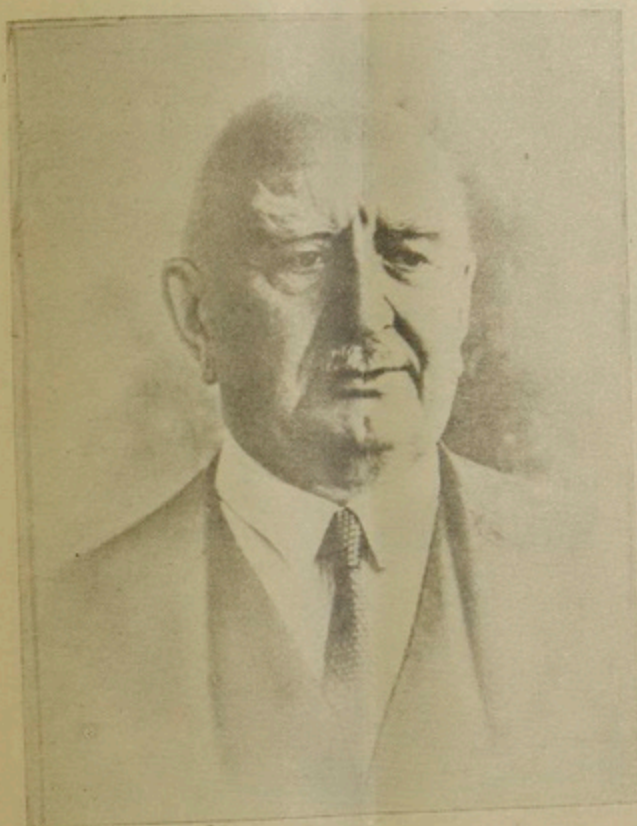
P. O. B. 4001

Old City - Jerusalem

Via Amman (Jordan)

صدرها - بطريكية الارمن الارثوذكس
المدير والمحرر المسؤول - الآب هايكازون أبراهيميان
تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس
أغسطس ١٩٥٥
العدد ٨

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Father Haigazoun Abrahamian. Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

ՅԱՐԻՏ ԴՂԱՅՆՍՈՒ

Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ԲԱՐՆԵԱՄՆ ՈՒ ԲԱՐՆԵՐԵՐԸ

ՀԱՆԳՈՒՅՆՈՒ, ԳԱՂՈՒՍՏ Ս. ԿԻՐԼՊԵՆԿԵԱՆ

ԻԹ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1955

ՕԳՈՍՏՈՍ

8

ԽՄԲԵԳՐԱԿԱՆ

Ս. ԱԹՈՒՌՆ ԲԱՐԵՐԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏ Ս. ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆԻ

[illegible]

Կեանքով, որովհետև իրական մեծութիւնը անհատական ճիգերու արդիւնքով է միայն պայմանաւոր, ինչպէս այնքան յատկանշականօրէն կը հաստատուի հանգուցեալի պարտոյալին: Տաղանդն ու դաստիարակութիւնը առանց տքնալան աշխատանքի, չառ յաճախ անարգասիբ կը մնան, մանաւանդ մեր օրերու կեանքին մէջ:

օրերու կեանքին մէջ։
Գործով, որովհետեւ ո՞վ չի զիտեր այսօր զինքը, Գալուստ կիւլպէնկեան, որուն կեանքը չքեղ տեսարան մը և վերելք մը եղաւ միանգամայն, խորտակելով կարելի բոլոր մրցանիշերը, որոնք անձ մը բացառիկ ու փառաւոր զիտեն ընել։ Բան մը ըլլալու, բարձունքի մը հասնելու իկծը ապահովաբար ամենէն հզօր կիրքը եղաւ իր հետապնդումներուն։ Ուրիշներ, հարուստի դատմանէն հզօր կիրքը եղաւ իր հետապնդումներուն։ Ինքը աշակներ, վաշելքի մէջ զուցէ փնտռէին կեանքի իրենց նպատակը, ինքը աշակներ, վաշելքի մէջ զուցէ փնտռէին կեանքի իրենց նպատակը, ինքը աշակներ, վաշելքի մէջ զուցէ փնտռէին կեանքի իրենց նպատակը։

Սհա թէ ինչու Յուլիս 20ին Լիլյանի իր բնակարանին մէջ մեռնող այս տղան դաշատ հայր, 86 տարիներու բարւոք ծերութեամբ հասուն, իր պատ-

ուսական տոհմին ամենէն ուշագրաւ մեծութիւնը եղաւ, տարիներով իր վրայ կեդրոնացնելով աշխարհի հօգրներուն նայուածքները, որոնք կանգ տունել զիտեն միայն ցցուն բարձունքներու վրայ:

Հանգուցեալի յաջողութեան և մեծութեան գաղտնիքները բազմերես էին և ուշագրաւ: Իր նկարագրին ամենէն ցայտուն զիծն էր անտարակոյս իմաստութիւնը, աւելի զործնական առումով ողջմտութիւնը, ինչպէս նաև հեռասնութիւնը, երկու թանկագին յատկութիւններ, որոնց երջանիկ և սերտ զործակցութեանը շնորհիւ, ներկան ու ապագան, այսինքն զործն ու անոր յաջող արդիւնքը զիրար կը լրացնեն: Իր իմաստութեան և հեռատեսութեան շնորհիւ էր անշուշտ որ կէս դար առաջ անիկա պիտի զիտնար զնահատել քարիւղի, այդ զարշառաւ և մածուցիկ նիւթին արժէքը ճարտարարուեստի մէջ, և շահագրգռել ոչ միայն անհատներ այլ նաև պետութիւններ անոր ունենալիք գերին նկատմամբ:

Այդ շահագրգռութիւնը իր երիտասարդ տարիներուն սկսած, զինք պիտի առաջնորդէր կովկաս և մանաւանդ Պաղու, մօտէն տեղեկանալու քարիւղի օգտագործման և գերին: Ժամանակ մը Մանթաշէֆի տնօրէնութեան մօտ աշխատելէ յետոյ, պիտի զործէր իր հաշւոյն, հետզհետէ կարեւոր տեղ մը զբաւելու քարիւղի տնտեսութեան մէջ: Արդիւնաբերութեան այս մարդին մէջ անիկա ուշագրաւ դարձաւ 1899ին Լոնտոնի մէջ, երբ զործակից եղաւ Ռոյըլ Տըյ քարիւղի ընկերութեան հիմնադիրներէն Սըր Հէնրի Տէթըրսիմիլի, անոր սկզբնական օրերուն: Կիւլպէնկեան անոր հմուտ խորհրդատուն եղաւ, և օգնեց իրեն զլուխ հանելու Ռոյլիտի հետ ձեռնարկած իր զործը:

Փարիզի մէջ վարեց այն բոլոր բանակցութիւնները որոնք կատարուեցան Շէլի կողմէն, զնելու համար Ռոյլիտի կովկասեան ձեռնարկները: Թէև կովկասը Կիւլպէնկեանի զործունէութեան կեդրոնը մնաց, սակայն ինքը նախադրաւով Մուսուլի քարիւղի հանքերուն վերապահուած ապագան, ջանաց իր դերն ու տեղը ունենալ, առաջին Մեծ պատերազմէն ամիսներ առաջ, Անգլիոյ և Թիւրքիոյ միջև եղած բանակցութիւններուն ընթացքին: Իր աշխատանքները բարձրօրէն զնահատուեցան Անգլիոյ մէջ և Տէթէրսիմիլի ու անգլիական կառավարութիւնը ստիպուեցան իրեն թողուլ ի վերջոյ թրքական քարիւղի ընկերութիւններու արժեթուղթերու հինգ առ հարիւրը: Ասկէ կը սկսի իր մասնակցութիւնը Մուսուլի քարիւղի զործերուն, որ յետոյ անոր պիտի վերապահէր կարեւոր իրաւարարի և բաժնեկցի գերակատարութիւն մը՝ Անգլիոյ, Ամերիկայի և Ֆրանսայի միջև եղած քարիւղի վէճերուն և իրաւասութեան պաշտպանութեան ընթացքին:

Փարիզի արդիւնաբերութեան մէջ ցոյց տուած իր տաղանդն ու ձեռներէցութիւնը մէկ երեսն է միայն իր զործի մարդու հանճարին: Անիկա եղած է նաև տնտեսական խոշոր զործառնութիւններու միջնորդ և ճշմարիտ ձեռնարկու մը պետութիւններու և մեծ ընկերութիւններու, շահելով անոնց հիացումն ու հակառակութիւնը փոխն ի փոխ, հայու անպարտելի ռազմավարութեամբ: Այդ է պատճառը որ օտարները զինքը կոչած են քարիւղի արդիւնա-

բնաւ, երբ արժէքներու նկատմամբ իրեն յատուկ կեցուածքով մը անհրաժեշտ նկատած է իրմէն ուզուածը, նկատի չունինք քանակը այլ արժեւորելու իր ինքնայատուկ կերպը միայն:

Հանգուցեալի մահէն յետոյ, իր հարստութեան մեծագոյն մասը վերածուած է հիմնադրամներու, ի նպաստ կրթական, զիտական և բարեսիրական ձեռնարկներու: Այս կերպով կը մշտնջենաւորուի իր զործը բարձրագոյն կարիքներու ի հաշիւ, առանց ցեղի և տեղի խտրութեան: Բարերարելու այս կերպին մէջ, բարիքի բովանդակ իմաստասիրութիւն մը կայ, մեծ միտքերու միայն յատուկ: Անտարակոյս թէ ուրիշներու կարգին՝ և անոնցմէ աւելի իրաւունքով՝ հայ ժողովուրդը ևս պիտի կրնայ օգտուիլ Կիւլպէնկեան հիմնադրամներու այս արդիւնքէն և բարիքէն, եթէ անոր իմաստուն տնտեսները, որոնց զգացումներուն վրայ ամէն վստահութիւն ունինք, ուզեն և զիտան կատարելու իրենց պարտքը հայ ժողովուրդին և հանգուցեալին նկատմամբ, որ զաւակն էր նախ իր ժողովուրդին:

Մեռած է հայրը, սակայն կը մնայ իր պատուական զաւակը, Վսեմ. Նուպար Կիւլպէնկեանը, հարազատ որդին իր հօր մտքի և հոգիի ժառանգութեան. բարեսիրտ, զգայուն և բարձրօրէն դաստիարակուած անձնաւորութիւն մը, Հարրոյի և Քէմպրիճի բարձրագոյն կրթարաններու մէջ, Տարիներով պարծակլցն ու ներկայացուցիչն է եղած ան իր հօրը, և ծանօթ անձնաւորութիւն մըն է Անգլիոյ և Ֆրանսայի առեւտրական լայն շրջանակներու, ինչպէս նաև բարձր ընկերութիւններու:

Երկրորդ պատուական հայ մը և կարող անձնաւորութիւն մըն է հանգուցեալի փեսան, Տիար Գէորգ Եսայեանը, հանգուցեալի զործակիցն ու վստահելին, և երեքէն մին Կիւլպէնկեան աւանդի և զործի ղեկավարներուն: Մեծ է իր դերը անտարակոյս, նիւթացած այդ բարիքէն մեր ժողովուրդի կարիքներուն արդար բաժին մը հանելու տեսակէտէն, ինչպէս նաև մեծ է մեր վստահութիւնը երախտաշատ Եսայեան տոհմի այդ պատուական հարազատին նկատմամբ, որ իբրև փեսայ Կիւլպէնկեանի, կը կրկնապատկէ իր ժողովուրդի բարի ակնկալութիւնները իր ազնուական անձնաւորութենէն:

Այժմ տրտմազին զգացումներով երբ կը վերջացնենք Ս. Աթոռոյ հանգուցեալ բարերարին՝ Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեանի այս մահադրութիւնը, մեր միտքը կ'երթայ անոնց, իր հարազատներուն և զործի ղեկավարներուն, որոնք իրմէ վերջ պատասխանատու կը մնան Աստուծոյ, հանգուցեալին և ազգին նկատմամբ, իրենց երբեակ պատասխանատուութիւններուն մէջ: Տէրը թող լուսաւորէ հանգուցեալի հոգին, մխիթարութիւն պարգեւելով իր երկու զաւակներուն, Նուպարի և Ռիթայի, ինչպէս նաև իր փեսին և թոռան, շարունակելու մեծութեան և բարութեան այն օրինակելի կեանքը, զոր ապրեցաւ իրենց հանգուցեալ սիրելին, իբրև Կիւլպէնկեան մեծահամբաւ և ազգանուէր տոհմին արժանաւոր հարազատը:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

ԿԻԻԼ ՊԵՆԿԵ ԱՆՔ

Կեսարական հայ ընտանիքներու մէջ
կրկնալէնկեանք կը գրաւեն առաջին տեղը,
ս'է թէ անոր համար որ անոնք հին ընտա-
նիք մըն են և աւանդական ազնուականու-
թեան մը գործմը ունին իրենց ետին, այլ
անոր համար որ այդ մեծ ընտանիքը՝ որուն
հարիւրաւոր անդամները այսօր ցրուած են
Կեսարիայէն դուրս հեռաւոր վայրեր, մօ-
տաւորապէս երեք հարիւր տարիներու իր
կեանքին մէջ որ Արդէսի շուրջը ապրած
է, տեականապէս տարիւր մը եղած է բա-
րութեան ու բարեգործութեան, և ազգին
տուած է օգտաշատ ու պատուաբար ան-
դամներ, մասնաւորապէս առևտրականներ,
թէև ուրիշ ասպարէզներ ալ օտար չեն
եղած այս մեծ ընտանիքին անդամներէն
ս'մանց :

Այս ընտանիքը ազնուական ծագումի
մը աւանդութիւնը կը պահէր իր մէջ, ան-
շուշտ իր նախնիքներէն աւանդաբար եկած
հասած մինչև մեր օրերը: Իրենց Ռչարտն-
եաց նախորդական ընտանիքին սերունդը
ըլլալու տեսութիւնը որքան որ ալ հաւաստի
և պատմական կոչուելու հափ զօրաւոր
փաստերու վրայ հիմնուած չըլլայ, սակայն
աւանդութիւն մը կրնայ նկատուիլ, և իբր
այն կարելի է անոր արժէք մը տալ, որքան
որ ալ անիկա առաւելութիւն մը չբերէ այդ
ընտանիքին համար՝ որուն ծագումը ազ-
նուական եթէ չըլլայ իսկ, բան մը չի կոր-
սննցներ իր արժէքէն ու համբաւէն, երբ
իր գործերն են ազնուական:

Կիւլպէնկեան ընտանիքը, ըստ աւանդուիական միւնէր աշխարհայեացքի, որոնք Պարսկաստանէն եկած էին Կեսարիա և իրենցմէ ոմանք քաղաքը և ոմանք Թաւուս հաստատուած :

կիրաւէնկեանք այս վերջիններէն են որ եկած հաստատուած են Թաւատ, որուն ոչ միայն հնագոյն ընտանիքը այլ նաեւ ամենէն բազմաճիւր կը ներկայացնէին: Իրենց կալուածները Թաւատի շուրջը շատ ընդարձակ էին: Ամերիկեան հաստատու-

Քիւննեհերը որոնք շինուած էին բարձրադիր
դիրքի վրայ երբեմն ալդին էին այս ըն-
տանիքին, որ Թաւասի շուրջը ամենահին
օրերէ սկսեալ բարիքները բաժնէ:

Մասնաւորապէս Թաւա իր փառքէն և համբաւէն շատ քան կը պարտի կ'իւլպէնկեաններու որոնք շինած են 1848ին աւոր վարդ Պատրիկեան վարժարանը և ապա 1860ին համանուն աղջկիներու վարժարանը և երկար տարիներ մինչև Ընդհանուր Պատերազմ հոգացած են այդ վարժարաններու ծախքերը: Այս ընտանիքն է որ Ս. Կարապետի վանքին նուիրած է Հէօնկէլի շաղացքը և շրջակայ ընդարձակ արտերը, գետին երկու՝ կողմերը 1830ական թրւականներուն շինած է Տէրէվանքի Ս. Սարգիս վանքին վիճափոր ջրամբարը, 1870ին նորագած է Թումարգալի Ս. Աստուածածին վանքը և 500 ոսկի տուած՝ Չօմարլուի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին շինութեան: Եւ այնպէս շատ կարեւոր դեր մը կատարած է Ս. Կարապետի Բարձրագոյն վարժարանին շէնքին շինութեան մէջ, ինչպէս յիշուեցաւ, տալով Տրդատ Եպս. Պալիանի 1899ին Ուսումնասիրաց ընկերութեան 800 ոսկիի գումարը որ իրենց քով կը մնար, և կատարելով Կառնիկ կ'իւլպէնկեանի նախածնունդնութեամբ հանգանակութիւն մը, շինութիւնը լրացնելու համար: Կ'իւլպէնկեանք էին նաև որ 1873ի սովին ատեն Կեսարիոյ և շրջակայից սովեակներու օգնութեան համար մեծ նպաստ բերին, արմախք հասցնելով Կեսարիոս:

Լեւոն ք հանրային գործերու միշտ բե-
րած են իրենց մասնակցութիւնը և շարու-
նակ մասնակցած են ազգային կեանքի, կա-
տարելով շատ ազդեցիկ դեր:

Անոնց ազդեցութիւնը գերազօր եղած է նաև պետական շրջանակներու մէջ, ուր իրենցմէ ազդեցիկ անձեր, յաճախ ժողովուրդին շահերը պաշտպանած են բանիւ և գործով: Օրինակի համար 1863ին թալարը գաղաքին կապող խճուղին շինուած է Բե-

բովորէ կիւլպէնկեանի ջանքերով և ձեռն-
տըւութեամբ, կառավարիչ Համիտ պէյի
վրայ իր ունեցած ազդեցութեան շնորհիւ:

Կիւլպէնկեանները մինչև այսօր մաս-
նաւոր գուրգուրանք մը ցոյց կուտան կե-
սարկոյ խլեակներուն և անոր անունին կապ-
ուած ամէն բանի հանդէպ և Զինադադա-
րէն յետոյ վերապրող կեսարացիներու օգ-
նութեան ձեռք կարկառողներուն մէջ միշտ
պիտի յիշուի անունը կիւլպէնկեաններու,
մասնաւորապէս վեհօգի ու պատուական
և ազնուասիրտ Հայուն՝ հանգուցեալ Պատ-
րիկ Կիւլպէնկեանի որ կարեւոր գումարնե-
րով նպաստ ու աջակցութիւն ընծայած է
կեսարիոյ կարօտեալներուն և որբերուն,
Զինադադարէն յետոյ:

և Իգմիրի հետ, յարաբերութիւն և երթե-
ւեկ ունեցած են, այլև արտասահմանի
հետ, ուր ունեցած են ներկայացուցիչներ,
և այսպէս այս ընտանիքին անդամները
հաստատուած են, Իգմիր, Պոլիս, յետոյ
Մանչէսթըր, Լոնտոն, Բարիզ, Մարսիլիա,
և վերջապէս Ամերիկա, հետզհետէ ընդար-
ձակելով իրենց վաճառականութեան շըր-
ջանակը և գործառնութիւնները, ինչպէս
նաև ապրանքները որոնցմով կը շահադր-
գուէին:

Տեղական ապրանքներու արտածումի
գործին կցուեցաւ յետոյ եւրոպական ճար-
տարարութեամբական ապրանքներու ներա-
ծումը և ապա գորգի գործը, որ միայն Անա-
տոլիոյ մէջ պատրաստուածներուն մէջ էր

Հանգուցեալ Գալուստ Կիւլպէնկեանի ծնողքը՝ Սարգիս եւ Տիրուհի:

Այս պատուական ընտանիքը որ իր մէջ
կը հաշուէ բազմաթիւ ազգային դէմքեր
ու օգտաշատ անձնաւորութիւններ, ինչպէս
արդէն ըսուած է իբր վաճառական ու ա-
ռեւտրական ալ մեծ ու կարեւոր դեր մը
կատարած է կեսարիոյ և շրջակայից մէջ:
Մասնաւորապէս իրենք նախաձեռնարկ կամ
հնազոյն վաճառականներն են որոնք ար-
տածութեան առեւտուրով զբաղած են այս
առթիւ ո՛չ միայն Թուրքիոյ արտածման
նաւահանգիստներուն, ինչպէս Կ. Պոլսոյ

սահմանափակուեցաւ, այլ Պարսկականին և
Կովկասեանին վրայ ալ տարածուեցաւ և
այս կերպով Կիւլպէնկեանք գացին Պարս-
կաստան և Կովկաս, և այդտեղերն ալ ու-
նեցան իրենցմէ ներկայացուցիչներ:

Կիւլպէնկեաններէն ճիւղ մը Մէհմէտ
Ալիի շրջանին եկաւ Եգիպտոս և հոս դար-
ձաւ հողատէր:

Այս ընտանիքին բոլոր անդամները ներ-
կայացնել միառմի իրենց գործերով ան-
շուշտ կարելի է, սակայն պիտի ջանանք

մի քանի կարևոր դեմքերու վրայ գաղափար մը տալ:

Դժբախտաբար ընտանիքին հին դեմքերուն վրայ մեր ունեցած ծանոթութիւնները հատուկապէս են:

Օրինակի համար անցեալ դարուն սկիզբը կամ աւելի կանուխ այս ընտանիքին անդամներէն էր Կարապետ ամիրա Կիւլպէնկեան: Նոյնպէս 1804-5 թուականներուն կը յիշուի Պոլսոյ մէջ Յակոբ արքայ Կիւլպէնկեան, որ հաւանորէն սեղանաւոր մըն էր, և մտերիմ ու սիրելի արքունական պաշտօնատար Իպրահիմ Քեհեայի:

Հոս յիշեցնաւ այս ընտանիքին պատկանող եպիսկոպոս մը, Պետրոս եպ., աշխարհական անունով Յակոբ, որ անցեալ դարուն սկիզբը ապրող ուսեալ եկեղեցականներէն մին էր, և երկար տարիներ աշխատած է Ս. Կարապետի վանքին մէջ իբր գրադիր կամ քարտուղար: Անիկա 1807ին Մխիթար Արքայի ճարտասանութիւնը ընդօրինակած է իբր «դեռ համբաւագոյն» էր: Յետոյ անիկա կրօնաւորած է և կոչուած է Պետրոս, և մինչև 1839 մնացած է Ս. Կարապետի վանքը: Այս վարդապետն է որ յօրինած է իր հոգեւոր հօրը Ստեփանոս Արքեպ.ի հրամանով պատասխանող այն ոտանաւորին՝ որ Տիւղիան Կարապետ, Յակոբ և Պօղոս եղբայրները գրած էին 1823 Մարտ 18ին Ս. Կարապետի վանքին մէջ իբր աքսորական իրենց բնակած յարկաբաժնի մէկ սենեակին պատին ձեփին վրայ: Այս պատասխանը նոյնպէս ոտանաւոր, որ իբր թէ սենեակին բերնով խմբագրուած՝ 3 Յուլիս 1823ին գրուած էր, ցոյց կուտայ թէ Պետրոս վրդ. բաւական յաջողակ գրիչ շարժող մըն էր: 1839ին հեռանալէ յետոյ վանքէն, Շապին-Գարա-Հիւսար առաջնորդ գացած է: Եպիսկոպոսանալէ յետոյ հաւանորէն այցելած պիտի ըլլայ իր ծննդավայրը՝ Թաւառ, որուն վարժարանին — որ Կիւլպէնկեանք կառուցած էին — նուիրած է գիրքեր և ձեռագիրներ:

Կիւլպէնկեան ընտանիքին ամենէն կարևոր դեմքը սակայն եղած է Կիւլպէնկեան Զեյնալի որ 1830ական թուականներուն շինած է Տէրէվանքին վիմափոր ջրամբարը և ժամանակին Կեսարիան յուզող ազգային վէճերուն խառնուած է: Կիւլպէնկեանք

որ Մանիկոզլու-Ֆրէնկեան վէճերուն մէջ Մանուկեաններու զլխաւոր նեցուկը եղած են, պահ մը նոյնիսկ ղեկավար դեր ստանձնած են, մասնաւորապէս 1840-50 թւականներուն երբ Կեսարիոյ և չրջակայից մէջ զլխաւոր դեմքն էր Կիւլպէնկեան Զեյնալի որ սպառնացած է 1848ին Կաթողիկոսեան զիմել իր պաշտպանած առաջնորդը պաշտօնի վրայ պահելու համար:

Այս պատկանելի և ազդեցիկ անձնաւորութեան՝ Կիւլպէնկեան Զեյնալի Կիւլպէնկեանի ղաւակներն էին Մ. Սեբուքե և Սարգիս Կիւլպէնկեան եղբարք որ այս ընտանիքին համագալին նշանակութիւն մը և համբաւ մը տուող զլխաւոր դեմքերը եղած են: Երէց եղբայրը Մ. Սեբուքե Կիւլպէնկեան ծնած է 1833ին Թաւառ և իր կրտսեր եղբորը Մարգարիտ հետ զացած է Զմիւռնիա, վաճառականութեամբ զբաղելու համար: Հոն երկու եղբայր կը հիմնեն Կիւլպէնկեան տունը որ եօթը տարի Իզմիրի մէջ շարունակելէ յետոյ Խրիմի պատերազմէն յետոյ կը փոխադրուին Պոլիս և հետզհետէ կ'ընդարձակեն իրենց գործը, արտածութեան և ներածութեան վաճառականութեամբ և սեղանաւորական գործերով ըզբաղելով: Թէպէտեալ Պոլիս հաստատուած՝ միշտ շահագրգռուած է Կեսարիոյ գործերով և 1860ին Արամեան Ընկերութեան և 1868ին Ուսումնասիրաց Ընկերութեան անդամ եղած է: Կ. Պոլսոյ մէջ արդէն 1860 ական թուականներուն ուշագրաւ հանդիսացած, 1869ին կը կոչուի Բ. Դրան կողմէ նշանակուած առժամեայ Խառն ժողովի անդամակցութեան:

1876-78ին անդամ է Քաղ. Ժողովի, որմէ յետոյ 1878 Նոյեմ. 3ին Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան անդամ կ'ընտրուի, և մինչև իր մահը այդ պաշտօնին վրայ կը մնայ, հակառակ անոր որ 1885 Յուլիս 15ին Քաղ. Ժողովի ալ անդամ ընտրուած էր:

Այս Հոգաբարձութիւնը, որուն ատենապետն էր Միքայէլ Յակոբեան, այն պատկանելի մարմինն էր որ յաջողեցաւ Ազգ. Հիւանդանոցի ի հիմանէ նորոգութեան մեծ գործը զուխ հանել յաջողութեամբ և անմոռանալի անուն թողուլ մեր տարեգրութեանց մէջ:

Այս առթիւ կիւլպէնկեան եղբարք միա-
նըւագ 4000 օսկր նուիրատուութիւն մը
ըրած են, առանց հաշուելու այն պարբե-
րական և տեական նուիրատուութիւնները
և նպաստները որոնք տուած են Ս. Փրկչե-
ան հաստատութեան, որ մինչև ցարդ
այս քնտանիքին մասնաւոր հոգածութեան
առարկայ եղած է, և որուն մէջ միայն
նպաստած են նրաթագէս, այլ անոր մա-
տակարարութեան զօրմէն մէջ կարեւոր դեր
և մեծ աշխատութիւն ունեցած են իրր շո-
գարարձու:

Կիւլպէնկեան եղբարք շինած են նաև
Թալասի աղջկներու վարժարանը և Զո-
մախուրի եկեղեցին, Կարեւոր նպաստներ
ըրած են Հայաստանի Սովետաց Գանձնա-
փողովին, ինչպէս նաև Պոլսոյ բարեպաշ-
տական կրթական և կրօնական հաստատու-
թեանց և բոլոր օգտակար ձեռնարկներուն:

Մ. Սերովքէ կիւլպէնկեանի մարմինը
ի նշան երախտագիտութեան թաղուեցաւ
Ս. Փրկչեան Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ ու-
րուն բարեբարը եղած էր:

Իր պատիկ եղբայրը՝ Սարգիս Կիւլպէնկե-
ան ծնած է 1836 Յունուար 28ին, Թալաս
և մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը
անցուցած իր ծննդավայրին մէջ և ապա
իր եղբորը Մ. Սերովքէի հետ Զմիռնիա
գացած է և վաճառականութեամբ զբաղած,
և անոր հետ եկած Պոլիս, ուր միասին ա-
պահոված են իրենց համար փայլուն զիրք
մը: Սարգիս Կիւլպէնկեան զանձապետն էր
Ուսումնասիրաց Ընկերութեան՝ որ 1868ին
կազմուած էր տպարան մը հիմնելու համար
Կեսարիոյ մէջ: Այս պատճառով էր որ երբ
Ընկերութեան դրամագլուխը 1878ին Թուր-
քիոյ սնանկութեան հետեանօք վտանգուե-
ցաւ, Մնացորդ գումարը մնաց իր քով և
պահպանուեցաւ, և շահագործմամբ 800
օսկրի հասած էր, երբ 1899ին Տրդատ Եգս.
Պալեանի խնդրանքով իր զաւակը՝ Կոստիկ
Կիւլպէնկեան այդ գումարը յատկացուց Ս.
Կարապետի Բարձրագոյն վարժարանին նոր
շէնքին կառուցման:

Սարգիս Կիւլպէնկեան վարած է նաև
ազգային պաշտօններ:

1889-91ին Սահակ Ղազարոսեանի վար-
չութեան անդամակցած է:

Մեռած է 1893 Յունուար 25ին և իր

մարմինն ալ թաղուած է Ս. Փրկչեան Ազգ.
Հիւանդանոցի շրջափակին մէջ:

Մ. Սերովքէ կիւլպէնկեանի զաւակ-
ներն են Պատրիկ, Յովնանէս, Կիւլպալի և
Յարութիւն, որոնք կիւլպէնկեանց անունին
նոր փայլ ու փառք տալին, ոչ միայն իրր
վաճառական իրենց զօրծառնութիւններով
այլ մանաւանդ իրր այր բարեգործ, որտի
ու զգացումի մարդիկ և իրր գթութեան ու
մարդասիրական զգացումներով օժտուած
ազնիւ անհատներ:

Ասոնց մէջ թէ իրր անդրանիկ և թէ
իրր գերազանցապէս աշուուհոգի, հայրա-
զօրով և գթասիրտ, առաջին տեղը կը զրա-
ւէ Պատրիկ Կիւլպէնկեան, իսկապէս ազ-
նըւական հոգիով բարեբարը, որուն կեան-
քը ամբողջ նուիրումի ու սիրոյ շրջանա-
կով մը պարուրուած է: Կեսարիոյ այս մեծ
զաւակը, թերևս իրր նուիրատու և բարե-
բար անմրցակից չէ և զուցէ իրմէն աւելի
տուողներ եղած են, սակայն իր տալու ե-
ղանակին աշուուականութիւնը շատ քիչերն
են որ ունեցած են:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան իր բարեբարու-
թիւններուն մէջ կրցած է սիրտը և միտքը
իրարու լծորդել և իմաստուն բարեբար մը
հանդիսանալ, որ իր նպաստը կրցած է ար-
դիւնաւորել և ծառայեցնել գերազանցա-
պէս ազնիւ, օգտակար և գեղեցիկ գաղա-
փարներու:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան ծնած է 1858
Ապրիլին՝ Թալաս, և իր նախնական կրթու-
թիւնը իր ծննդավայրին մէջ ստանալէ յե-
տոյ եկած է Կ. Պոլիս և նախ աշակերտած
է Ռասպիլզի Շահնազարեան վարժարանին,
ապա Ռօպերթ Գուլէճի, որուն շրջանը ա-
ւարտելէ յետոյ մասնակցած է վարչու-
թեան իր հօրը և հօրեղբորը հիմնարկած
Կիւլպէնկեան մեծ տան զօրծառնութեանց,
որ արդէն այդ թուականին ճիւղեր ունէր
Թուրքիոյ բոլոր գլխաւոր քաղաքները,
մինչև Պաղատ, ինչպէս նաև անկէ դուրս,
Պարսկաստան (Դաբլէժ), Կովկաս (Թիֆլիս),
ու նաև Պալքանեան երկիրներու մէջ, և
Ֆրանսա (Մարսիլիա):

Հայրը՝ Սերովքէ կիւլպէնկեան երբ
մեռաւ 1886ին, Պատրիկ Կիւլպէնկեան,
երիտասարդական կորովով և աշխոյժով
ստանձնեց ղեկավարութիւնը առեւտրական

այս մեծ տան, իր հօրեղբորը Սարգիսի և իր կրտսեր եղբայրներուն հետ:

1890 թին Կիւլպէնկեան ֆիրման կ'ունենար իր ճիւղերը նաև Լոնտոն և Նիւ Եորք, և կը ստանար նոր փայլ ու ընդարձակութիւն, սակայն յաջորդ քաղաքական պատահարները, որոնք Թուրքիան կը տագնապէին և Հայոց համար անապահով վայր մը կը դարձնէին, պատճառ եղան որ Կիւլպէնկեանք իրենց գործառնութիւնները կամաց կամաց սահմանափակեն Թուրքիոյ մէջ, եւ տեղափոխուին արտասահման, իրենց հետ Թուրքիայէն դուրս հանելով իրենց զբաղակալութիւնը, եթէ ոչ ամբողջութեամբ գէթ մեծ մասամբ: Կիւլպէնկեան առևտրական տունը այս հեռատեսութեան և խմբատեսութեան քայլին կը պարտի յաջորդող զարհուրելի պատահարներէն նուազ փնասուիլը և արտասահմանի մէջ իր յաջող գործառնութիւններով, իր տեւականութիւնը ապահովելը:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան, իր Կեսարական ձեռներէցութեան՝ որ իր քառասունամեայ տուած է, միացուցած էր իր ընտանիքին աւանդական ազնուականութիւնը և ազգային ամէն ձեռնարկներու բերած է իր մասնակցութիւնը: Ըսի թէ հայրը՝ Սերովբէ, Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան անդամ էր երբ մեռաւ 1886 փետրուար 10 թին, և Հիւանդանոցի վերաշինութեան գործը տակաւին անկատար էր: Քաղ. Ժողովը անմիջապէս իրեն յաջորդ նշանակեց իր զաւակը՝ Պատրիկ Կիւլպէնկեանը, որ մինչև 1891 այս հոգաբարձութեան մէջ աշխատելէ յետոյ 1891 թին կրկին վերընտրուեցաւ և մինչև 1894 փետր. դարձեալ վարեց Հոգաբարձութիւնը պաշտօնը: Այս ժամանակամիջոցին պահ մը (1889 թին) երեսօնադէմի Ս. Փրկիչ վանքի վերանորոգութեան համար հանգանակութիւն մը կը կատարէ Կ. Պոլսոյ մէջ Յարութիւն պատրիարքի խնդրանքով:

1894 Սեպտ. ին դարձեալ Հիւանդանոցի հոգաբարձու կ'ընտրուի սակայն կը մերժէ պաշտօն ստանձնել:

1895-96 թ. արևմտի դէպքերէն յետոյ, երբ ազգային իշխանութիւնն իսկ կը կաղաւթուէր, Հիւանդանոցն ալ տագնապի կը մատնուի:

1896 Նոյեմ. թին, Օրմանեան պատրիարքի ընտրութեամբ երբ նոր շրջան մը կը բացուի վերակազմութեան և դարմանումի, Ազգ. Հիւանդանոցի տաղնապին համար ալ դարմաններ խորհիլ կը մտածուի, սակայն կարելի չըլլար: 1897 թ. սկիզբը կազմուած Հոգաբարձութիւն մը հազիւ 10 մասուն պաշտօնավարութիւնէն յետոյ ձեռնմարտի կ'ըլլայ: Զօրաւոր Հոգաբարձութեան մը պէտքը ամէն ոք կը զգար և ամէն աչք ուղղուած էր Կիւլպէնկեան ընտանիքին նախանդամին՝ Պատրիկ Կիւլպէնկեանի վրայ, որուն զիմուս կ'ընէ Օրմանեան պատրիարք, որ մը յանկարծ անոր գրասենեակը երթալով և յիշեցնելով այն սէրն ու զուգուբանքը որ երբեմն իր հայրը և իր հօրեղբայրը և ինք ունեցած էին այդ հաստատութեան վրայ, որուն լծորդուած էր իրենց անունը: Այս յուզիչ կոչը որ ազգին անունով պատրիարքը իրեն կ'ընէր, տկարացուց զինքը և անիկա խոտացաւ կազմել հոգաբարձութիւն մը, իր ատենապետութեան տակ: 1897 Հոկտ. էն մինչև 1898 Յուլիս հազիւ կարելի եղաւ գտնել այս ծանր պաշտօնը վարելու յօժարող քանի մը անձ, և մինչև այն ատեն Հիւանդանոցը կառավարուեցաւ վարչական յանձնաժողովով մը:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան 1898 Օգոստ. թին իր կողմէ ընտրուած ընկերներով պաշտօնի ձեռնարկեց և մինչև իր Ամերիկա մեկնումը պատուով և անօրինակ յաջողութեամբ մը այդ տաղնապին ժամանակամիջոցին մէջ կրցաւ Հիւանդանոցը դնել իսկապէս ներկայանալի վիճակի մը մէջ, կոռուցանել յաջողելով հոն հիւանդարանի երեք բաժինները որոնք կոչուեցան Կիւլպէնկեան, Յակոբեան և Ունճեան, զանոնք կառուցանող բարերարներուն անուններով:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան, որ այնքան մեծ սէր ունեցած էր այս հաստատութեան վրայ, որուն թէ՛ նիւթապէս և թէ՛ բարոյապէս օժանդակած էր, մինչև վերջը չդադրեցաւ իր հոգածութեան առարկայ ընելէ և նոյն իսկ մահուան անկողինի մէջ անոր վրայ կը մտածէր: Պատրիկ Կիւլպէնկեան բացի Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնէն մասնակցած է Արմաշի Դպրեմանքի և Սանասարեան վարժարանի ինստիտուցիանց:

1887 Մեկտ. 15ին անդամ ընտրուած է նաև Քաղ. ժողովի և կանոնաւոր երկամեայ մը անդամակցած է նոյն ժողովին:

1894ին Իգմիրիկեան պատրիարքի հետ պաշտօնի մասն Քաղ. ժողովին ալ անդամ ընտրուած է, սակայն հրաժարած է:

Իսկ 1896 Յուլիս 24ին Իգմիրիկեանի հրաժարականէն յետոյ երբ Բ. Դուռն առժամեայ Խառն ժողով մը ընտրեց, վաճառական դասէն անոր անդամ կարգուեցաւ Պատրիկ Կիւլպէնկեան, որ Նուրեանի ընդդիմադիրներուն մէջն էր:

Ամերիկա փոխադրուելէն յետոյ, թէև առողջական պատճառներով հեռու մնացած է պատասխանատու պաշտօններէ, սակայն առժամեայ պարտականութիւններ ստանձնած է, բժշկական արգելքի հակառակ և աշխատած է եռանդով: Յաճախ Նիւ Եորքի հայութիւնը ծափահարած է զինքը, ոչ միայն իրր առատաձեռն նուիրատու, այլ նաև իրր նախագահ հրապարակային ժողովներու: Պատրիկ Կիւլպէնկեան, որ 1896ին այցելած էր Երուսաղէմ, 1925ին, Բարդէն եպո. Կիւլէսէրեանի ֆանքերով, յանձն առաւ Ս. Յակոբի վանքին մէջ եկեղեցականութեան պատրաստուողներու համար կազմուած դասարանի մը ծախքերը վճարել տարեկան 1000 ոսկով, հինգ տարի յաջորդաբար, իր եղբոր Կիւլլապի և զաւակին Սերովբէի յիշատակին համար:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան, զոր Նիւ Եորքի Կեսարացիները կը կոչէին պապա, Պատուակալ և ցկեանս նախագահն էր Կեսարիոյ Աղքատախնամ Ընկերութեան որ յետոյ վերածուեցաւ Կեսարիոյ Վերաշինական Միութեան, և միշտ կը շահագրգռուէր անոր գործերով և զրիթէ վերջին տարիներուն՝ երբ ցաւեր և կսկիծներ յաջորդաբար զինքը հարուածած էին, անկա ուրիշներու ցաւերուն դարման տանելու նուիրած էր ինքզինքը, և առատաձեռնութեամբ կը պատասխանէր միշտ իրեն եղած դիմումներուն, Կեսարիոյ կարօտեալներուն, Աղգ. Հիւանդանոցին և այլ բազում կարօտութեանց համար:

Պատերազմէն վերջ Կեսարիա հաւաք-

ուած ամէն տեղացի կարօտեալներուն ան կ'օգնէր այնքան չափով որ Կեսարիոյ Վերաշինութեան Միութիւնը կ'օգնէր և յաճախ աւելի զուգարով:

Երբ 1928ին Կեսարիա գտնուող 161 որբերը բերուեցան Հ. Բ. Ը. Միութեան օգնութեամբ Պէյրութ՝ Քէլէկեան - Սիւուան որբանոցը, ինք և իր եղբայրը՝ Տիար Յարութիւն Կիւլպէնկեան, վեց տարուան համար յանձն առին տարեկան 2000 տոլար վճարել, որբերու հոգատարութիւնը ապահովելու համար:

Այս առթիւ Գահիրէի Կեսարիոյ և Շրբ. ջախջից Հայրենակցական Միութիւնը զինքը բարերար անդամ հռչակեց:

Ի յիշատակ իր սիրեցեալ և վաղամեակի կենակցին, Տիկ. Վերթին Կիւլպէնկեանի (ծն. Մանուկեան † 1903 Յունուար 25) և անոր անունով՝ Հալէպի մէջ Մայրանոց - Հիւանդանոց մը շինելու առկայն առանց անոր բացումը տեսնելու իր մահկանացուն կնքեց:

Ծրագիր ունէր նաև Հալէպի մէջ կառուցանելու Առուցչանոց մը:

Իսկ Սիւանիկի մէջ հաստատած է Կիւլապի Կիւլպէնկեան վարժարանը, որ կը մատակարարուի Կ. Կիւլպէնկեան հիմնադրամով: Իր հանրային գործունէութեան վերջին գրուագիւնը եղան Մ. Չերապի և Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի Յորելիական Յանձնաժողովներուն կազմութիւնը հովանաւորելու գործերը:

Իր նպատակով լոյս տեսաւ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան խնամով Խրիմեանի երկերու ժողովածուն:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան մեռաւ 12 Յունիս 1930ին ի Նիւ Եորք Բօլիքիլինիքի հիւանդանոցին մէջ և թաղուեցաւ Վուալոն գերեզմանատունը:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան ունեցած է չորս զաւակներ, Ներսէս, Սերովբէ, Հերմինէ և Շուշան:

Առնցմէ Տիար Ներսէս Կիւլպէնկեան որ հաստատուած է հիմա Լոնտոն, իրր որդի հարազատ, իր հօրը բարեխիտական և մարդասիրական զգացումները իւրացուցած է և անոր պէս առատաձեռնօրէն կը տրամադրէ իր զրամական նպատաները ազգային կարօտութիւններու:

Գծրախտութիւն մըն է որ Տխար Ներսէս Կիւլպէնկեանի հայրական սիրտը կա-
րեմէր խոցուեցաւ կորսնցնելով 1928ին իր
միակ մանչ զաւակը՝ Պօղոսիկը, 14 տարե-
կան ծաղիկ հասակին մէջ։ Անոր անունը
յաւերժացնելու համար իր հայրը միշտ իր
նուիրատուութիւնները կը կատարէ անոր
յիշատակին։

Սերովբէ՝ երկրորդ զաւակը Պատրիկ
Կիւլպէնկեանի, պատուական երկտասարդ
մը, 1918ին, Նիւ Եորք իրենց Հինգերորդ
Ամբիւս վաճառատան մէջ յիմար ոճրագործի
մը զնգակին զոհ գացած է իր հորեղբորը
Կիւլպէնկեանի հետ։

Հերմիք՝ տիկինն է Հ. Բ. Ը. Միւս-
թեան Կեդր. Վարչութեան գանձապետ Լե-
ւոն Կիւմիւշկերտանի, և Շուշանի՝ կողա-
կիցն է Կեսարիոյ Վերաշինական Միութեան
Կեդր. Վարչութեան նախագահ՝ Տխար Մար-
տիկ Պալեօգեանի։

Մ. Սերովբէ Կիւլպէնկեանի երկրորդ
զաւակն էր Յովնանէս, որ նոյնպէս Ռօ-
պէրթ Գօլէնի շրջանը աւարտած աշնուա-
կան երկտասարդ մըն էր որ ամուսնացած
էր Օր. Արաքսի Վահանեանի (Գառական
նախարարի Խորհրդական Վահան էֆ. ի աղ-
ջիկը) հետ։

Յովհաննէս Կիւլպէնկեան և իր կինը
գծրախտ վախճան մը ունեցան մէկ ամ-
սուան ընթացքին իրարու հետեւէ մեռնելով։
Ամուսինը մեռաւ 9 Յունուար 1894ին և
տիկինը 5 Փետր. 1894ին։ Երկուքն ալ կը
հանգչին Ս. Փրկչեան Ազգ. Հիւանդանոցի
շրջափակին, Կիւլպէնկեանց յատուկ դամ-
բարանին մէջ։

Կիւլպէնկեանի երկրորդ որդին
Մ. Սերովբէն, ինչպէս յիշեցի, զոհ գացած
է 1918ին իր եղբոր որդւոյն Սերովբէի հետ
ոճիրի մը։ Այս առթիւ Պատրիկ և Յարու-
թիւն Կիւլպէնկեան եղբարք յաւերժացնե-
լու համար յիշատակը տարաբախտ զոհե-
րուն կազմած են Կիւլպէնկեան հիմնադրամ

մը որուն հասոյթներով կը մատակարար-
ուին կարգ մը հաստատութիւններ և նը-
պասաներ կը տրուին կարօտեալներու և
Պէտքութի մէջ շինուած է Կիւլպէնկեան
իրր գաղթական։

Իսկ չորրորդ զաւակը Մհ. Սերովբէն՝
Տխար Յարութիւն Կիւլպէնկեան, արդի պատ-
ուակալ նախագահը Կեսարիոյ Վերաշինա-
կան Միութեան և գանձապահը Հ. Բ. Ը.
Միութեան Ամերիկայի Շրջանային Մար-
մնոյն։

Ծնած է 1871 Ապրիլ 18ին Սկիւտար,
Կ. Պոլիս։ Իր նախակրթութիւնը ստացած
է Գառ զիւղի Արամեան վարժարանը և
միջնակարգ կրթութիւնը՝ Ռօպէրթ Գօլէնի
մէջ, որուն շրջանը աւարտելէ յետոյ Կիւլ-
պէնկեան առեւտրական տան զործառնու-
թիւններուն մէջ ինքն ալ իր բաժինը ունե-
ցած է և երբ Կիւլպէնկեանք արտառահ-
ման փոխադրուած են ինքն ալ անցած է
Ամերիկա, ուր մասնաւորապէս զբաղած է
արեւելեան գորգերու վաճառականութեամբ։
Ինքն ալ իրր հարազատ Կիւլպէնկեան մը
ժառանգորդն է իր ընտանիքին աշնուական
զգացումներուն և կը շարունակէ ընտանե-
կան իր զանաւարակութեան համաձայն գեր-
դաստանին սովորական եղած առատածնո-
նութեամբ օժանդակել աղգային կարօտու-
թիւններու և մատակարարել իր տարաբախտ
եղբորը և եղբորորդւոյն՝ Կիւլպէնկեանի և Սե-
րովբէի անունով կազմուած հիմնադրամը։

Տխար Յարութիւն Կիւլպէնկեան ունի
չորս զաւակներ, Եղուարդ, Վէրժինիա,
Արաքսի և Սոնիա։

Ամերիկայի Հայ գաղութին ամենէն
յարգելի ու ամենէն մեծարուած անդամ-
ներէն մին է։

Իսկ Սարգիս Կիւլպէնկեանի (1836-1893
Յունուար 13 թ) զաւակներն են Գալուս և
Դառնիկ, առաջինը հիմա միջազգային գէմք
մը, իրր քարիւղի իշխան և միլիոնատէր
և միւսը՝ առեւտրական մը։

ՈՐԵԱԿ ԱԼՊՈՅԱՆ

(ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ)

(Բ. ՀԱՏՈՐ)

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՏՈՒՐՔ ՄԸ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ Գ. Ս. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻՆ

Յոյն յօդուածը, մասնակի յապաւումներով բաղկանաւ եմք Iraq Petroleum ամսօրեայ հանդէսէն:

ԽՄԲ.

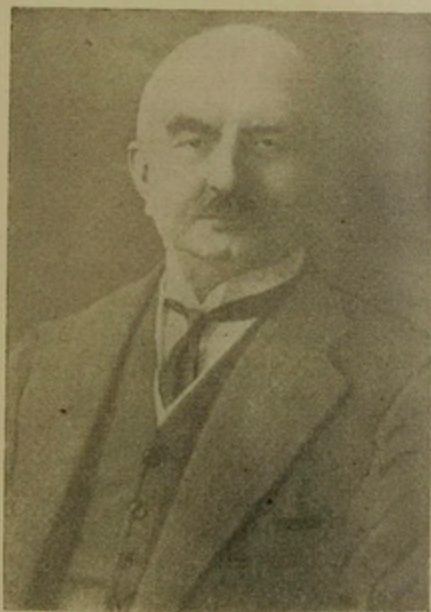
Անցեալ դարու ութսունական թուականներու կէսին, երիտասարդ մը Լօնտօն եկաւ մեքենագիտութիւն ուսանելու Քինկզ Քօլէճի մէջ: Եթեանստուն տարիներու ընթացքին, որոնք զինք կը բաժնեն ութսունամեայ ծերունիէն, որ մեռաւ 20 Յուլիսին Լիզպոնի մէջ, ժաջան երիտասարդ ուսանողը շատ մը դերեր պիտի կատարէր, վասնզի աշխարհ իրեն համար բեմ մը պիտի ըլլար: Արուեստասէր, հաւաքող, միջազգային դրամատէր, մարդասէր, քարիւղի մենատէր, գիւանդէտ, հին դրամներու մասնագէտ, այս բոլորը իր մէջ հաւասարապէս զարգացուցած էր, վասնզի որքան որ իր կեանքը երկար եղաւ, այնքան նաեւ գործօն և լեցած:

Բայց գիտակցութիւնը, փորձառութիւնն ու իմաստութիւնը աճելով հանդերձ, ու մանաւանդ կեանքը որ կը ժպտէր իրեն, բնաւ պատճառ մը չեղան որպէսզի իր մէջ նսեմանար Ուսանողը: Երկաւր տարիներ վերջ, տակաւին քաղցրութեամբ կը յիշէր Լօնտօնի իր ուսանողութեան օրերը:

Ժողովրդային մամուլը միշտ ներկայացուց զինք իբրեւ խորհրդաւոր մարդ մը, տարօրինակ այլ վախազդեցիկ հսկայ մը ու իր անունին կցեց մակդիր մը. — «Պրն. հինգ առ հարիւր»: Անոնք որոնք զինք աւելի լաւ ճանչցան գործակցելով իրեն հետ, կրնան վկայել խանդաղատանքով և սիրով լեցուն, ինքնավար մարդը իր մէջ: Անսահման համբերութեամբ, այլ անտեղիտալի յամառութեամբ բանազնաց մըն էր, անընկճելի իր իրաւունքներու պաշտպանութեան մէջ, բայց միշտ հեռատես պատրաստակամութեամբ մը, ընդունելու համար որ

իր շահերը յաջող չէին կրնար երթալ, ուրիշներու վնաս պատճառելով:

Խորհրդաւոր ոչինչ կար իր յաջողութեան շուրջ. անիկա միշտ քաջութիւնը ունեցաւ ամբօրէն կառչելու իր համոզումներուն որոնք ընդհանրապէս ճիշդ կ'ըլլային: Իր ձեռներէց ողիւով գիտեր թէ որքան

ամուր էին այն բոլոր ճարտարարուեստական յանձնառութիւնները որոնց կը ձեռնարկէր: Իր սկզբունքներէն մին, իր գործերուն համար կարող և հաւատարիմ մարդեր ընտրելն էր, որոնց լաւագոյնս կը վարձատրէր: Ի վերջոյ, ախպար մըն էր որ ամբողջ էութեամբ կը նուիրուէր իր գոր-

ծին, անխոնջ կերպով զլուխ հանելու համար սկսում աշխատանք մը, բայց գիտէր նաև հանգիստ ընելու աղնուական կերպը, — իր պարտէզին մէջ, իր արուեստի դանձերուն մէջ և կամ իր կենդանի խօսակցութեամբ:

Աւանդութեան հսկան ու վախազդեցիկ մարդ մը ըլլալէ շատ հետո, իր վարուելակերպին մէջ շատ աղնու էր ու «հին» քաղաքավարութիւն մը ցոյց կուտար: Իր անձը մասնաւոր հմայք մը ունէր, և արուեստ մը կը դնէր իր արարքներուն մէջ իրեն աղնու հիւրընկալ մը: Հանգուցեալ Պրն. Կիւլպէնկեան զարմանալիօրէն և աչքի զարնող կերպով գերծ էր զոտոգութենէ և մանաւանդ կեղծիքէ: Ինքզինքին երբեք չէր ներեր պոստալստ ըլլալ: Հպարտութիւնը համառիչ էր իրեն սակուութեան, և թերեւս այս փափաքն էր որ — ցուցամուլութենէ և մեծարանքէ հետո ըլլալը — բնականէն մեկուսի ապրելու բնաւորութեան մրացած, մենակեացի մը տպաւորութիւնը ստեղծեց:

Պրն. Կիւլպէնկեանի ամենէն կարեւոր և ամենէն աւելի իրմէ ժամանակ և ճիգ պահանջող գործը հղաւ իր արդիւնքին մէջ տակաւ առ տակաւ առատացող I. P. C. Ընկերութիւնը: (Իրաքեան Քարիւղի Ընկերութիւն): 1914ին տակաւին նոր կը սկսէր մտածուիլ իրաքեան քարիւղի շահարկման մասին, մինչ այսօր տարին 32 միլիոն թոն արտադրութիւն ունի Ընկերութիւնը որուն մէջ կարեւորագոյն գերը ստանձնելը, սկիզբէն մինչ և այսօր իրեն վիճակուեցաւ:

Արդ, քառասուն տարուան անխոնջ և արկածախնդրական կեանքի մը արդիւնք՝ իր արդար վաստակը պիտի յատկացուի «Պալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան» միջոցաւ զուտ բարենպաստի հաստատութիւններու, գլխաւորաբար ուսումնական, դիտական և մշակութային:

Անտարակոյտ, աշխարհ մեծ դէմք մը կորսնցուց յանձին Պրն. Գ. Կիւլպէնկեանի, իսկ Իրաքեան Քարիւղի Ընկերութիւնը իր մեծ և շատ կարող Տնօրէններէն մին, որուն քառասուն տարուան վաստակը, անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է Ընկերութեան:

N. M. E.

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿ

1873 տարուան ձմեռն եղանակը, Փոքր Ասիոյ միջավայրին մէջ, տարօրինակ էր: Տարօրինակ ձմեռ, տարօրինակ ձիւն: Նոյն յեմերի թառնին քառորդէն, իբր չորս ամիս շարունակ, Մեծին Կեսարիոյ ճամբաները փակուած էին, և երթեւեկութիւնը գրեթէ բոլորովին զաղրած, նոյն իսկ զիւղէ գիւղ:

Սաստիկ ձմեռն այս երկարատե ժամանակին համար, Կեսարիոյ քաղաքին, և մօտակայ գիւղերուն պատրաստի ունեցած պաշարը բաւական չէր. մասնաւորապէս հացի պէտքը օր ըստ օրէ զգալի կ'ըլլար, և մօտակաւ սղութիւնը՝ որ արդէն կը սպառնար, տիրեց: Սղութիւն մը՝ որ նոյնպէս տարօրինակ էր, ձմեռն պէս: Հացի գինը որ կ'արժէր մէկ, կրկնապատկուեցաւ, ո՛չ, — այլ՝ քառապատկուեցաւ, հնգապատկուեցաւ: Հացը պակսեցաւ, ինչպէս աղքատի տնակէն, նոյնպէս հարուստի տունէն: Յուսահատութեան ծանր վիճակի մը այս վայրկեաններուն մէջ, ահաւասիկ Կեսարիոյ Սլովաք Պարուսը ըստած արահետէն ներս կը մտնէին ցորեն և ալիւր բեռնացած 200էն աւելի ուղտեր, որոնց առջևի ուղտապանին և զայն շրջապատող երկու տանեակի սպասաւորներու պիսիւրէն և մօրուսներէն վար նաւր ու բարակ սօսեր կախուած էին: Կարմիր կաշեպատ մուշտակներու պլլուած այս քաջարի մարդիկը, կարծես արհամարհելով սաստիկ ցուրտը, ձիւնն ու բութը, և հպարտութեամբ զիմադրելով սաստկաշունչ հովերուն, սրաի աւանաքաղցը գոհունակութեամբ կը մտնէին քաղաքէն ներս:

Կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ լուրը քաղաքին մէջ, և առհասարակ ամէն զատակարար փութաց իր բաժինը ստանալու, աղքատը՝ առանց փոխարինութեան: Հարուստը՝ վճարումով, ա՛յնքան՝ որքան որ արժէքն էր: Եւ ասիկա կրկնուեցաւ քանիցս: Յուսահատութիւնը փոխուեցաւ միսիմարութեան, տրամութիւնը փոխուեցաւ ուրախութեան:

Ուրիշ՝ կուղար այս հացը: Ահա առնիր: Էօրիւք ծիւղի վրան արնակ ցեղին պատկանող, և հարիւրաւոր ուղտերու տէր Գատիր, և իր կրտսեր եղբայրը միակամի Վէլի, ձմրան սաստկութենէն և երթեւեկի դժուարութենէն, կենդանիները թողտալի սահմաններուն մէջ, այլ և այլ այրերու խորը պատուարած իրենց սպասաւորներով, իրենք ալ Գաղ-Օվա անուն բնակավայրը, վրանի տակ, ճոխ կրակի առջև հանդիստ կ'ընէին, վրանարնակ կեանքի ամէն ճախութիւններ:

Կեսարիոյ Թալաս գիւղաքաղաքացի Գրիգոր Ղազէրեան անուն անձը, որ մօրեղբայրս է, իրեն եղած հրամանի մը վրայ, թողաւէն տաղաւարը հասած էր. մէկ օրուան ճամբան հազիւ երեք օրէն կտրելով, ցուրտէն ու բուքէն գրեթէ թմրած:

Գրիգոր նամակ մը բերած էր, Գատիրի և Վէլիի ուղղուած, և ահա թէ ինչ կ'ըսէր այդ նամակը. —

«Անխ՝ ի սէր Աստուծոյ, ապա՝ ի սէր սովատանջ ժողովրդեան Կեսարիոյ և շրջակայից, որոնք կը տառապին սղութենէ և հացի պակասութենէ, կը խնդրենք ձեռնէ, որ կամ Երզնկայէ և կամ Սեբաստիայէ, ուր կը գտնուին առատ արմաթք, ցորեն և ալիւր, և զօրս պիտի պատրաստեն մեր գործակատարները, հաճիք տանիլ Կեսարիա: Փոխադրութեան համար ո՛րքան վարձք որ պահանջուի ձեր կողմէ, անմիջապէս պիտի վճարուի: Մեր այս առաջարկութիւնը ընդունելով, եթէ անյապաղ հասցնէք ցորենն ու ալիւրը Կեսարիա և Թալաս, պէտք է գիտնաք թէ այդ ձեր ընկիւք զոհողութեամբ, մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառէք մեզի, և ձեր այս թանկագին ծառայութիւնը մենք՝ ձեր վաղեմի բարեկամները՝ երբեք պիտի չմոռնանք»:

Նամակը՝ որ գրուած էր թուրքերէն, և որուն միայն իմաստը ամփոփեցինք այս

տեղ, ստորագրուած և կնքուած էր երկու մեծ անձն անձնաւորութիւններէ, աղքատասէր, ողորմած և բարերար ու բարեպէր երկու հարազատներէ, ՍԵՐՈՎԷԷ և ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՐԻՊԷՆԿԵԱՆԷ:

* * *

Ընթերցումը հազիւ լրացած, Գատիր՝ խօսքը Գրիգորի ուղղելով, կ'ըսէ.

— Էֆէնտիները Պոլսոյ մէջ գուցէ անտեղեակ այստեղի ձմրան սաստկութեան, և ձիւնին պատճառով ճամբաներու փակումին, ո՛չ թէ դժուարին, այլ և անկարելի առաջարկութիւն մը կ'ընեն, զոր պիտի չկրնանք կատարել:

Բայց ահա կրտսեր եղբայրը, Վէլի, որ իր մեծ եղբոր տուած պատասխանը լսած էր, կ'ընդմիջէ.

— Եղբայր, ի՞նչ կ'ըսես դուն, չէ՞ մի որ մենք այդ էֆէնտիներուն շնորհիւ շահած ենք հազարաւոր գումարներ և մեր հարստութիւնը գրեթէ անոնց կը պարտինք: Անոնց ըրած այս առաջարկը ո՛չ թէ իրենց անձնական շահուն կը վերաբերի, այլ սովատանջ աղքատներուն, որոնց համար ամէն զոհողութիւն յանձն կ'առնեն, հետեւաբար ես կ'երթամ ի սէր մեր բարերար բարեկամներուն, և ի սէր աղքատներուն: Այս ծառայութիւնը կը խնդրեն մեզմէ յանուն Աստուծոյ, ուստի եթէ երբեք կորսուիմ իսկ, կորսուին իսկ մեր ուղտերն ու կենդանիները, հո՞գ չէ, թո՞ղ Նախախնամութեան կամքը օրհնեալ ըլլայ:

Այդ քաջասիրտ Վէլին էր՝ որ վեհանձն և մեծ հոգի կ'ուղեկներ երկու հարազատներուն կողմէ հաց կը բերէր Կեսարիոյ, Թալասի և շրջակայ գիւղերու սովատանջ և յուսահատած ժողովուրդին:

ՏՐԴԱՏ ԵՊՍ. ՊԱԼԵԱՆ

ԼԵՄԱՆԻ ԱՓԻՆ

ՇԱՀԷ՛ ԳԱՐԳԱՊԵՏԻՆ

Երկնին բացուող մանկան մը արդար
Նայուածքին նրման՝
Կը ժպտիս անուշ լին կախարդագեղ,
Շուրջդ դարասան, այգի ու պարտէզ,
Մանեակ մը ինչպէս պարանոցիդ շուրջ,
Գգուանով զմրուխտ:

Եւ այգն ամէն օր ոտներով սասափ,
Մազերով ոսկի,
Կ'անցնի ավերէդ,
Մինչ վերջալոյսին, երկնի խորէն
Ջուրերուդ կ'իյնան շղար առ շղար,
Ոսկի ու լեւակ,
Արծաթ ու մոխիր:

Յետոյ կը բացուին ավերուդ վրայ
Կոհակներ հազար լոյսերու կախարդ,
Մինչ ջուրերուդ ծոց,
Հայելի մթին,
Կը կախուի երկինք, այգի մը ինչպէս
Ողկոյզներով սաք:

Քաղաքն ու գիւղեր ամէն իրիկուն,
Ջուարք ու ծիծղուն,
Լոյսերով առաս,
Նրման նոր Տարուոյ ծառին ծաղկազարդ
Կը բոլորեն քեզ,
Կոյս հողանագեղ,
Որ նայուածքներով կապոյտ ու քրքուն՝
Քեզի կը կանչես հանոյքի ծառաւ
Սիրերը մարդոց,
Եւ նուագներու քերտուն վրայ
Յուզումնասքրով,
Կը քանիս զանոնք անդունդներու մութ,
Կասարներու լոյս,
Գէպի հանոյքի աստղերն անորոշ:

Ո՛ր կը տրուի սիրք բաղափն
Լոյսով ու սիւմով,
Նուագներու ձայն,
Ինքնաշարժերու կռիւնքը կերկեր,
Կը ձուլուին իրար,

Մինչ հաւատներ երգով ու պարով,
Կը դիմաւորեն շոյանով հազար
Աղիններ փարքամ,
Իբրեւ հարսնցու
Շամբուօ գիւերուան:

Լին կապուսագեղ,
Երբեմն անդորր, երբեմն երերուն,
Լարէն առկախուած ժամանակներու
Կը լսես այսպէս,
Հազար սիրերու սրտին աղեկէզ
Բացուած ջուրերուդ,
Ծփուն ու բիւրեղ,
Իրիկուան հովի մամուկներուն հետ,
Մինչ վրադ կուգայ
Բանալ իր շողեր,
Տրտում լուսնկան,
Նրման փեռնուած վարդերու ներմակ,
Քեզի պատմելու պատճառն իր ցաւին
Ու տգունութեան:

ԵՂԻՎԱՐԳ

ԵՐԿՈՒ ԱՇՈՒՆ

— Տրտում ես ինչո՞ւ. —
Հարց տուին ծառին
Հովերը աւան.
Եւ սարի լանջին՝
Ծառն այդ առանձին
Արտասուեց անձայն:

— Ես կը մտածեմ
Իմ ցաւին վաղուան,
Երբ ձմեռը գայ: —
Շենչաց մեղմիւ
Ծառն, ու գրկեցին
ձիւղերը զիրար:

Եւ աւան հովին
Համբոյրէն քախծո՞ս,

Օդապար, դեղին՝
Տերեւներն անոր
Մանեղ հիւսեցին:

— Մի տարի այդքան,
Պիտի հարսնանաս
Դուն կրկին՝ զարնան...
Բայց վա՛յ, վայ Մարդուն,
Ձի ձմեռն անոր
Չունի ալ զարուն: —

Մեղմ փսփսացին
Հովերը աւան,
Ու անցան, գացին:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

ՊԵՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՄՍՏՐԱԼԻՈՅ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Առաջ Հիմնադրվի, Զատիկ, Ապրիլ 24
եւ Անգալ Տէյ Սիսնիի մէջ:

Իր փթթումին և ծլարձակման մէջ է Աստրալիոյ հայ ազգային եկեղեցական կեանքը: Կամաց կամաց եկեղեցական տօներ ու տօնախմբութիւններ կը կատարուին Սիսնիի մէջ, ամէն Կիրակի անխափան տեղի կ'ունենայ Ս. Պատարագ. ունինք կոկիկ երգչախումբ մը և ամէն անգամ ալ բաւական ժողովուրդ կուգայ, քաղաքամամբ մեր փոքրիկ թուին:

Առաջ Հիմնադրվի օրը ունեցանք Ունալուայի խորհրդաւոր ու սրտառու աշակերտութիւնը: Բաւական ծնողքներ իրենց փոքրիկներով հեռուէն ու մօտէն եկած էին կարօտագին տենչով մը տեսնելու և վայելելու խոնարհութեան յաւիտեական զատը զոր մեր Տէրը աւանդեց իր աշակերտներու միջոցաւ այս աշխարհի բոլոր մեծերուն, ունայնացնելով իր աստուածային անձը մարդկային խոնարհ կերպարանքին մէջ. զիջաւ լուանալու հողեղէն խեղճ մարդոց բրտացած ու կոշտ ոտքերը, այն ոտքերը որ պիտի ներգաշնակուէին սուրբ և մաքուր գլուխի մը հետ և որ պիտի երթային արդարութեան ու սիրոյ ճանապարհներուն վրայ միայն, մարդոց տանելով կեանքի յաւիտեական նոր պատգամները, ուսած իրենց Երկնաւոր Վարդապետէն ու Գլուխէն՝ որ պիտի առաջնորդէր իրենց քայլերը գէպի աշխարհի քառուղիները, սրբութեամբ ու խոնարհութեամբ լծուած Աւետարանի գործին տանելով կեանքի բոլոր գաղափարներն ու ծանրազին խաչելութիւնները, մօռնալով իրենց անձերը իրենց սուրբ գործին ու նպատակին համար:

Պատիկներ, աւելի միամիտ ու սուրբ քան մեծ առաքեալները Քրիստոսի, մանուկներ՝ որոնց ոտքերը գետ չեն կոշտացած կեանքի թաթանագին ու քարքարոտ ճամբաներուն վրայ, այլ զողարիկ ու ազաղուն, կուգան աշակերտելու աշխարհի

մեծ Վարդապետին, կոնքին մէջ երկարելով իրենց փոքրիկ տոտիկները, առանց շատ բան կարենալ հասկնալու, սիրով և երկիւղածութեամբ, ինչպէս այն տոնները Իսրայէլացի մանուկները կը մօտենային Իրեն: Մանուկները ամէն տեղ և ամէն ժամանակ Աստուծոյ մօտ ու սիրելի արարածներ են, նոյնիսկ եթէ երբեմն աղտոտ ոտքերով և կաշուն մատներով ըլլան: Աստուած այս աշխարհի խառնուրդներէն և զխառնուրդներէն կը ծածկէ իր խորհուրդները և կը յայտնէ մանուկներուն:

Սիսնիի մեր հայ մանուկները առաջին անգամն էր որ կը տեսնէին այս արարողութիւնները և հետաքրքրութեամբ կը զիտէին ամէն բան: Իսկ հասակաւորները բոլորն ալ իրենց երկրի հին յիշատակներով լեցուած, կը փոխադրուէին տարիներ ետ իրենց փառաւոր ու շքեղ եկեղեցիները, ուր երբեմն կային հայկական խուռն բաղմութիւններ, սրտառու եկեղեցական արարողութիւններ ու հանդէսներ, ամէն կողմ շէն ու պայծառ. իսկ այսօր օտարութեան մէջ, անշուք անկիւն մը, համեստ յարկի մը տակ հաւաքուած փոքրիկ խումբ մը հայեր, զանազան երկիրներէ ու քաղաքներէ, քանիցս պանդխտացած և այսօր իրենց նոր պանդխտաւայրին մէջ կ'ունենան գէթ հոգեկան զոյգն միսիթարութիւնը տեսնելու և լսելու իրենց ընտանի լեզուով ու ծէսով աղօթքներ, երգեր ու շարականներ. շատերու հոգիներուն խորը կը յառնեն հին հին յիշատակներ ու կը յուզուին բարի ու երջանիկ օրերու մտախոհութեամբ որ չկան այլևս: Պատիկներ գոհ են և ուրախ, կարծես անոնց հոգիներէն ներս աներեւոյթ գօրութիւն մը կը կաթեցնէ երկնային շնորհք. մանուկներ միշտ անկեղծ, որոնց աչքերուն մէջ կը միշտ աստուածային քաղցրութիւն մը և շողայ աստուածային քաղցրութիւն մը և որոնք պայծառ երկնքի մը պէս ջինջ ու մաքուր կը բացուին զիրենք սիրող սրտերուն վերեւ:

Հսկում: Գիշեր է, չուրջերեսիս ամբողջ բնակչութիւնը խորունկ քունի մէջ է. մենք կոկիկ խումբ մը հայերս, գիշերուան այս պահուն, ստուերոտ ու խոնարհ անկիւն մը հաւաքուած կը հսկենք, խաւարման խոր խորհուրդներով համակուած: Տիրոջ մատնութեան, չարաքանքին ու Անոր վերջին խօսքերուն յուզիչ տրամն է որ կը կատար-

ուի. կը հետեւին Աւետարանի սրտառու ընթերցումներուն, Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի հոգեգծալի, աւետարանաշունչ երգերուն ու շարականներուն, Սաղմոսներու ոգրանուագ ալեւունքներուն: Սիրտերը կը փլին ու կը փղձկին, ամէն ինչ տխրագին խորհուրդի մը շունչը ունի աստուածային սրտակեղեք տրամի պատկերին առջև: Դարերու խաւարի մէջէն կը հոսի հեղասահ ու զովարար աղբիւրի մը պէս Աւետարանին տրամանուշ պատգամները սիրտերէն ներս սերունդներու, սրբացուցիչ ու փրկարար Բաշին շունչովը. մեղքին պաքներովը վիրաւոր սիրտեր, քառութեան տենջով մշտականութեամբ, կուգան այս գիշեր լուալու իրենց մեղքերը՝ Քրիստոսի վերքերէն կաթող արեան կայլականերով, որոնք քսան դարեր առաջ Գողգոթայի մը բարձունքէն թափեց շիթ առ շիթ, մեղաւոր մարդոց սրբութեան ու փրկութեան համար ու կարծես կը ցօղէ իր արիւնը շարունակ, բուժելու համար մեղքէն զարնուած սիրտերը, մանաւանդ տարուան այս օրը և այս գիշերը: Փրկագործութեան մեծ խորհուրդի այս ժամուն մարդիկ պահ մը հոգիացած կը վերանան այս աշխարհի նիւթականացած ոլորտներէն, կը փնտռեն իրենց կորսնցուցած երկինքին ճամբան. դէպի երկինք կը բացուին ու կը բարախեն սիրտերը՝ մաքրութեան ու սրբութեան իղձով լեցուած. մեղաւոր սիրտերը կը բոցալիզուին ու կը հալին գիշերուան խորհուրդին հետ հատնող մոմերուն պէս. աստուածային լոյսը կամաց կամաց կը կաթի մթին սրտերէն ներս ու կը լուսաւորէ: Այսպէս կը հրաշագործէ Աւետարանը դարեր շարունակ հոգիներէն ներս մարդոց՝ որոնք կուգան ծնրադրել չարչարուող Յիսուսի խաչին պատուանդանին տակ հաղորդուելու Անոր մարմնոյ և արեան հետ, անմահութեան հաւատքով ու յոյսով լեցուած: Սխտի մէջ հաւատքուած այս փոքրիկ հօտը գիշերուան այս ժամուն, ինչպէս աշխարհի միւս մասերուն մէջ, ինքն ալ հլու իր պապեանական սուրբ հաւատքին ու աւանդութեանց, եկած է հոգեպարար այս արարողութենէն առնելու իր հոգեկան սրնունդը, համբերութեամբ ու խոր հաւատքով հակելով գիշերուան այս ժամուն: Դարերու բոլոր վերիմայրութիւններուն մէջ ոչ ոք կրցաւ կապտել այդ հաւատքը իրմէն, որ

եղաւ իր փրկութեան ու գոյութեան լատափալը պատմութեան դժպիսի օրերուն:

Ձատիկ: Հայկական առաջին պատմական Ձատիկը տօնեցինք մեր համեստ աղօթատեղիին մէջ: Եկեղեցին լեցուն էր, ինչպէս նաև դուրսի փողոցը: Ուշ եկողներէն շատեր ետ գացին, առանց կարենալ ներս մտնելու: 600 մղոն հեռաւորութենէն, Մելպրենէն բաւական թիւով հայեր եկած էին Հայկական Ձատիկը տօնելու մեղի հետ: Ընկերական ու ազգային տաք մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ: Պատարագի արարողութիւնը և երգեցողութիւնները անցան կանոնաւոր: Պր. Մ. Յակոբեանը ղեկավարեց երգիչ խումբը որ կը բաղկանար շուրջ 15 հոգիներէ: Երգհանը կը նուագէր Տիկ. Մարթա Արզարը, իսկ Պր. Ստ. Բանիկեան կը սպասարկէր Սեղանին և բուրձառ կ'ընէր: Ահա տարակ ամբողջ Բանիկեան ընտանիքը անխափան, այր և կին իրենց երեք զաւակներով, ամէն կիրակի ջերմեռանդութեամբ կը մասնակցին երգիչ խումբին:

Տօնական երջանիկ օր մըն էր Սխտի հայութեան համար՝ որոնք բաւական տարիներէ ի վեր պատահութիւն չէին ունեցած հայկական Ձատիկ տօնելու: Շատեր խոստովանեցան ու հաղորդուեցան: Պատարագէն յետոյ սկսաւ հաւկթախաղը: Տիկ. Բանիկեան, Տիկ. Հանէսեան և Տիկ. Քէչէճեան իւրաքանչիւրը քանի մը տասնեակ հաւկթի ներկած ու բերած էին եկեղեցի, որպէսզի Պատարագէն յետոյ գեղեցիկ անակընկալ մը ընեն ժողովուրդին: Հաւկթիները բոլոր ձևաքէ ձևաք խլուեցան, միեւնոյն հաւկթի քանի մը անգամ ծախուեցաւ յօգուտ եկեղեցիին. մեծ խանդավառութիւն ստեղծուեցաւ, օտարներն անգամ վարակելով՝ որոնք հետաքրքրուած կը գիտէին թէ ինչ արտակարգ բան իրարու բերած էր այս ժողովուրդը: Այս խանդավառութեան և ուրախութեան ազդեցութեան տակ երբ քանի մը ազգայիններ հաւաքուած էին Վահագն Ակինեանի տունը, ճիշդ եկեղեցիին հանդիպակաց կողմը, Վահագն 20 բառուտով բացաւ եկեղեցւոյ շինութեան ֆոնտը: Իրեն հետեցաւ իր եղբայրը՝ Խորէն Ակինեանը հարիւր բառուտով. հինգ վայրկեանէն երկու հարիւր բարձրացաւ անակնկալօրէն սկսած այս հանդանակութիւնը: Բոլորն ալ ոգևորուած են եկեղեցւոյ մը շինութեան

24ի սգատունին: Ապրիլ 25ին կը կատարեն և Ապրիլ 24էն սկսեալ յիշատակի օր է Աւստրալիացի և Նոր Զելանտացի այն նահատակ հերոսներուն՝ որոնք ինկան Առաջին Մեծ Պատերազմի ընթացքին կէլիպօլիի ճակատին վրայ: Այդ նահատակներու յիշատակին կուգան աւելնալ նաև Բ. Մեծ Պատերազմին մեծնողներուն յիշատակը: Աւստրալիոյ զինուորէն ու մեծ քաղաքներու արուարձաններէն ստուար բազմութիւններ կը հաւաքուն կեդրոնական մեծ քաղաքները՝ որոնք նահատակներ տուած են այս երկու պատերազմներու ընթացքին: Հազարաւոր մարդիկ կը զիշերեն Անձանօթ Զինուորի յուշարձանին շուրջ օրերով ի յարգանս իրենց նահատակ սիրելիներուն: Զինուորական տղանցքներ կը սարքուն քաղաքներու զլիսաւոր պողոտաներուն վրայ, բոլոր կրօնական և եկեղեցական յարանուանութիւններու կողմէ ծաղկեպսակներ կը դրուին և կրօնական պաշտամունքներ կը կատարուն Անձանօթ Զինուորի յուշարձանին առջև: Պատերազմի վերջնաները այդ օրը իրենց քաջութեան մետալներն ու պատուանշանները կախած իրենց կուրծքերէն, ման կուգան քաղաքի փողոցները: Երթեւեկը կը դժուարանայ, մինչև որ գաւառներէն եկող ժողովուրդը կամաց կամաց վերադառնայ իր տեղը:

Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով, մենք Հայերս ալ մասնակցեցանք այդ սգահանդէսին, ծաղկեպսակ զետեղեցինք Անձանօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ ու կարճ հոգւոց մը արտասանեցինք պաշտօնապէս խուռն բազմութեան մը ներկայութեան:

Հոգարարձութեան անդամներէն Տիար Վահան Հանէսեան քանի՞մը օր առաջ կարգադրեց պաշտօնական մարմիններու և ոստիկանութեան պետին միջոցաւ որ Հայերս ալ մասնակցինք Անդակներու Օրուան հանդէսին, մեր Հովիւին, մեր համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ, բերելով մեր համայնքին կողմէ ծաղկեպսակ մը:

Պատկան իշխանութիւնները սիրով ընդ առաջ երթալով մեր փափաքին, Ապրիլ 25ին ժամը 12ը 15 անց մեզի ժամանակ սահմանած էին ներկայանալ հոն, կատարել մեր պաշտամունքը և զետեղել մեր ծաղկեպսակը: Այս առթիւ Պ. Հանէսեան յատկա-

ՏՊԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՆԴԱՍՍԱՆԷՆ

Կալկաթայի հայ եկեղեցիներ և զեբեզմանսուներ:

Դիկտ. 28ի առաւել: Կ'արթննամ աղմուկներէ, քաշուող կառքերու անիւներու ճոխչէն, ճաթօցներէն, թիթեղներու ձիւլէն, որոնք աւելի ևս կը լայնան սենեակիս արձագանգներով: Հազարաւոր աղաւաններ կը լեցնեն հանդիպակաց տուններու տանիքները և կ'ողողեն մթնոլորտը իրենց անախտօք կոխչով: Երբեմն միախորհուրդ կարծես թէ կ'առնեն գորշ երկնքին վրայ որ մերթ ընդ մերթ կ'անձրեւէ: Կալկաթայի ամենէն հաճելի եղանակը որ Փետրուարի կէսէն սկսեալ աստիճանական տաքութեամբ մը Ապրիլի վերջերուն իր առաւելագոյնին (115 ֆարէնհայթ) կը հասնի, որմէ վերջ կը սկսին մոնսունները, տեղատարափ անձրևները, որոնք կաշուն, անտանելի, հասարակածային ջերմութիւն մը կը ստեղծեն: Այնքան տարբեր՝ այս երկիրը իմ ճանչցած-

պէս խնդրած էր որ մեր ծաղկեպսակը չի զետեղեն թուրքերու ծաղկեպսակին քով, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառած էր կարգադիր յանձնախումբի զլիսաւորին և խոստացած էր նկատի առնել իր մասնակի խնդրանքը: Այս երկրին մէջ, թուրքերու հանդէպ խորունկ ատելութիւն մը կայ: Կէլիպօլիի մեծ և ահաւոր ջարդին մեծագոյն զոհը տուած էր Աւստրալիան: Տուն չկար Աւստրալիոյ մէջ որ չունենար իր կուրուստը այդ պատերազմի ճակատին վրայ: Ատոր համար Աւստրալիացիները թուրքերուն հանդէպ ունին անմար վրէժ ու յաւիտենական ոխ: Կը գտնուին շատ փոքր թիւով թուրքեր, որոնք եկած են Կիպրոսէն. կ'ապրին հասարակ բանուորի կեանքով, ընկերական շրջանակներու մէջ կը ծածկեն իրենց ինքնութիւնը, որովհետեւ գիտեն որ Աւստրալիացիները չեն սիրեր զիրենք և խորունկ ատելութիւն մը ունին իրենց հանդէպ:

ԱՍՈՂԻԿ Ծ. ՎՐԴ.

Սիսի, 20. 5. 55

ներէս, ուր տաքը, աղտոտութիւնը, խեղճութիւնը սակայն այնքան քաղաքական բան մը ունին անոնց համար որոնք պիտի ուզեն համատարած փարթամութեան մը հիմերը կառուցանել:

Կը նայիմ պատուհանէն վար, Հայ եկեղեցւոյ շրջափակին հիւսիսային կողմը, Հայկական Փողոցը, վիստացող բազմութեամբը հնդկիներուն, որ կ'երկարաձգուի դէպի աւրեւելք, հանդիպակաց փողոցէն ալ վերջ, իր նեղ խողովակին մէջ տանելով հազարաւորներու հոսանքը: Գլանագեղ խանութներ բուսական ներկերու, թիթեղեայ ճամբորդական պայուսակներ շինողներու՝ որոնց տէրերը ծալապատիկ նստած փողոցներու վրայ իրենց պէսպիսուն, գոյնզգոյն ապրանքները կը ցուցադրեն: Անմիջապէս կը մտածես նախնական ու պարզ մարդու ճաշակին որ աչքառու գոյները կ'ընտրէ իրեն համար ու կարծես իր երկրին պէս որ աւրեւելէ կ'առնէ ծիածանի բոլոր գոյները ու կը բաշխէ զանոնք այնքան հաճելի արուեստով մը ծաղիկներու և թռչուններու վրայ, իր ինքնուրոյն արուեստը կը յորինէ: Կը յոգնին աչքերս գոյներէն ու կը դառնամ փողոցին ուր բոպիկ, սպիտակ կերպասներու մէջ փաթեցած մարդիկ սրտալուով, ծրարուած իրենց վարչամականներուն մէջ կը քաշեն թաց փողոցին վրայ: Մեզի համար հաճելի այդ ցուրտը, եթէ ցուրտ կարելի է կոչել զայն, կը զգաս թէ կը տարածուի անոնց մարմիններուն վրայ ու կը կծկէ դէմքերուն մկանները: Շատեր կը հազան, չոր հազը հիւանդներու:

Ու պիտի չսիրես Հնդկաստանը առաջին փորձառութեամբ, որուն երկնքին կապոյտը անգամ ցիսոտ բան մը ունի իր մէջ և որուն մեծ քաղաքներուն ճամբաները տարօրինակ նախնականութենէն մինչև ամենաառնուն քաղաքակրթութիւն մը ունի: Անոր համար հետաքրքրական թերես, որովհետև հո՛ն հիւնն ու նորը այնքան ուժգնորէն կը հակադրուին և սակայն այնքան անմիջականօրէն միասին են: Ինքնաշարժեբու քովն ի վեր ուեֆոններ, մարդամուղ կառքեր՝ որոնց լծուած մարդիկ իրենց դէմքին վրայ չունին ո՛չ մէկ կենդանութիւն և ուր տարիներու համբանքը այնքան չուտ կը բազմապատկուի: Ու տակաւին գոմէշներէ քաշուած կառքեր, որոնք դանդաղ,

յօրանջուն գնացքով տեղական գոյն մը կը ստեղծեն և թափառող կովերու և մարդերու մէջէն կարծես յաւիտենականութեան ճամբորդութիւնը կ'ընեն . . . : Ժպտել, կեանքին անմիջական նշանը, կը պակսի բոլորին դէմքին վրայ, մինչ աշխարհ նեհւորուի նմաններով կը ճանչնար հնդիկը, իմաստուն լաւատեսութեամբ մը առլցուն, որ կ'արհամարհէ ամէն խղճնդոտ և դժբախտութիւն: Անձանօթ լրջութիւն մը անոնց վրայ մտածել կուտայ ինծի այն տաժանքին որ իր կեանքով և պատմութեամբ գերագոյն և անհուն անէութեան — Նիրվանայի — մասին խոկալ տուաւ հնդիկը: Թէ և քիչ մը կանուխ՝ ինծի համար ամբողջութեամբ տարբարուածի անոր հոգեկան կառուցը. բայց պիտի ճանչնայի ես զայն քիչ առ քիչ, իր տարօրինակ հանդարտութեամբ, համակերպութեամբ՝ որ կուգար իրեն կրօնքէն, պարտադրուած ամէն ինչէ՛, կլիմայէն, ընկերային հասկացողութենէն, նախապաշարուածներէն, խեղճութենէն, դարերու բռնութիւններէն՝ որոնք Հնդկաստանը առին իրենց երկանաքարին տակ մարդով և հարստութեամբ:

Ո՛չ մէկ հայկականութիւն Հայկական Փողոցի վրայ: Ժամանակին եկեղեցին շրջապատող բոլոր տունները հայերու բնակարաններ են եղած և վարի խանութները հայ վաճառականներուն: Քաղաքը հետզհետէ տարածուած է իր նոր թաղամասերով դէպի հարաւ ու հիւսիսային կալիփան ամբողջութեամբ ձգուած է բնիկին, կարծես աւելի՛ ևս շնչուելու համար պանդխտութիւնը հայ եկեղեցիին այդ օտար քաղաքին մէջ: 1707, 250 տարուան պատմութիւն մը ունի ան, կալիփահայութեան Մայր եկեղեցին — Նազարէթայ Ս. եկեղեցի, որ գորշացած ձեռող արեւներէն, իր հազիւ զանգակատունով հայ ճարտարապետութիւնը յիշեցնող կառուցով, կը բարձրանայ սեցած սալաշատակին վրայ: Գետնահարթ դամբաններ սալաշատակին քարերը, առաջին հայկական գերեզմանատունը՝ որուն մէջտեղ կը բարձրանայ թեւաւորած աղօթքի մը պէս եկեղեցին: Մայր որդւովք լուրովք բերկրեալք: Շըրջափակը ամբողջ փոքրիկ Հայաստան մը, որ երեք դարերու անցեալի մը յիշողութիւններու կը զրգռէ միտքս: Հին Զուզան,

որուն ճարտար, իմաստուն բնակիչները, աչքերնին միշտ ետ իրենց պապերուն ժառանգութեան՝ Նոր Զուգայի ճամբով, ուր իրենց պակսեցաւ պարսկի կրօնքին թոյլտըւութիւնը, եկան հնդկին յարգալից, հանդուրժող ոգիին մէջ գործնականացնելու իրենց կարողութիւնները։ Ու հակայական ու տարածուն կալկաթայի մէջ, որ նախ քան անգլիացիին նուաճումը փոքրիկ զիւղաքաղաք մըն էր համբաւաւոր իր կալի չաստուածունիին կարով, ուրկէ և իր յորջորջումը կալկաթա, հայր ևս պատուով արձանագրած է իր անունը։ Քանի մը հազարաւոր բնակչութեամբ զիւղը վերածուած է այժմ հինգ միլիոն բնակչութիւն հաշուող քաղաքի մը, ամենաբազմամարդը Հնդկաստանի քաղաքներուն։ Առետրական կեդրոն՝ ուրկէ ձութի (վուշ) և լաքի և հնդկական համեմներու մեծաքանակ արտածումը, Հնդկաստանի հարստութիւնը, Հուզլի գետին միջոցաւ, Գանգէսի մէկ ճիւղը, կը բաշխէ աշխարհին։ Այդ հսկայ եռուզեռին քանի մը հարիւր հաշուող հայեր, որոնք սպիտակ ցեղի պատկանելու բախտաւորութիւնը ունէին, աստուածներ անոնք հնդկին համար որ կը խոնարհէր անոնց անցքին առջև միամիտ հաւատքով մը, իրենց բազուկին, մտքին և առետրական բնական ձիրքերուն մասնակցութիւնը բերին։ Ու մեր պատմութեան հնդկահայը կերտուեցաւ, առասպելական հարստութեամբ, հրաշալի հայրենասիրութեան և բարեբարութեան հոգիով զեղուն։ Ու կը պատկին անոնք այս սալայատակին տակ պարզ և խոհուն հայ մտքին և հոգիին արժանիքները այնքան զեղեցկօրէն հանդիսաւորելէ ետք։ Թագէտներ, կրէտներ, Արգարներ, Դաւթեաններ և Վարդաններ, բոլորը, աղքատն ու մեծաւորը։ Առաջին օրերու դամբանագրերը զուտ հայերէն են, երկաթագիր գիրերով փորագրուած, որոնցմէ ումանց վրայ Աղարիայի թուականով չհանակութեան կարելի է հանդիպել։ Միակը, Զուգայի թիւը որ գործածած է այդ տարեթիւը 1615 տարիներու նուազութեամբ մեր գործածական տարեթիւին վրայ։ ԺԹ. դարու առաջին քառորդէն սկսեալ անգլիերէնն ալ կ'ընկերանայ անոնց՝ սակայն յառաջիկային աւելի հանգամանք ստանալով։ Կան բոլորովին անգլիերէն արձանագրութիւններ ալ։ Պատմու-

թիւնը հնդկահայութեան որ իր հայու մարմինն ու ոգին քողարկած է անգլիացիին քղամիթով։ Բայց հակառակ իր անգլիախօսութեան, հաճելի է զգալ խորունկ, տաք, թրթռուն հայեցիութիւնը որ կը բարախէ անոր հոգիին մէջ տակաւին. ու կը խորհրդաւորապէս ոգեկան այն ուժին որ լեզուին նոյնութենէն ալ վեր ժողովուրդները կը լծէ յաւիտենական հասկացողութիւններու և հաւատքներու նոյն արօրին, նոյն անցեալի ակօսներու մէջէն։

Կը փնտռեմ գերեզմանաքերու արձանագրութիւններու վրալէն ծանօթներ ինծի։ Արգարներ։ Ժառանգաւորաց օրերուն անոնց շառաւիղէն՝ Օր. Էմի Արգարի հայկական պատարագը կը յիշեմ, այդ օրերու մեր աստութեամբ Զուգայի Պատարագը, որ իր անպէտ երկարաձգութեան մէջ չես գիտեր ինչ մը ունէր մեր հոգիէն, հայու հոգիէն, որ կուգար անցեալի խորքերէն, անոր պէս պարզ, տառապաղին և անխառնալի։ Քանի մը անգամ լսեցի անոր երգեցողութիւնը Նաղարէթայ Ս. Եկեղեցիին մէջ, ամէն ամսու առաջին կիրակին Օր. Էմի Արգարի կտակով պարտագրուած, որ սակայն չտպաւորեց զիս իմ աշակերտութեան օրերու խանդավառութիւնով։ Այն ոգին որ մենք գտած կը խորհէինք այն ատեն, ամբողջութեամբ գրեթէ պարպած էր այդ պատարագը ու համբերութիւն էր պէտք ծայրէ ի ծայր անոր ձայնանիչերու անորոշութեան յանձնելու մեր Աստուծոյն և մեր շարականներուն անհուն քաղցրութիւնը։ Թերեւս անոր համար որ զեկաւորողը օտար մըն էր, խառնածին մը, (Անգլիացիներու և հնդկիներու խառնուրդներ ասոնք, որ քանի մը միլիոն են Հնդկաստանի մէջ և շինած ապօրէններու նոր ցեղ մը անվտանգելի նկարագրով, ինչպէս ըսուեցաւ ինծի, որ երբեմն անգլիական խարտեալէն մինչև հնդկական թուրք տիպարներ կը ներկայացնէ։ Շատ անգամ համակրելի արտաքինով, բայց որուն կը պակսի ցեղային դրոշմը և յստակ անցեալի մը հիմը) որ երաժշտութեան ուսուցիչ կալկաթայի Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանին մէջ Էմի Արգարի պատարագին միայն երգեցողութեան պարտականութիւնն ալ ունէր իր վրայ։

Ու կը քալեմ դամբաններու մէջտեղէն

հազիւ ումանց հիւժած գիրերէն արտահանելով գրութիւնը, որոնցմէ քանի մը հափն տակ մէկ երկու եկեղեցականներ ևս կը պառկին: Քանի մը քահանաներ միայն. որովհետեւ Նոր Զուգայէն հերթապահի զըրութեամբ պաշտօնակալ քահանաները միշտ վերադարձած են 3 տարի միայն քահանայագործելէ վերջ Ս. Ամենափրկչեան Մայրավանքը, հոն սպասող ուրիշներու կարգ տալու համար: Աղքատիկ Նոր Զուգայէն վերջ հարուստ Հնդկաստանի, Ինտոնիզիոյ, Պուրմանիայի գաղութները լաւագոյն և առատ ամսավճարներով իրենց եկեղեցականութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ նախանձելի գիրքի են հասցուցած: Մենք ունինք մեր ուրիշ գաղութներու մէջ քահանաներու կեանքին օրինակը: Ուրեմն և զարմանալի չէ որ Նոր Զուգայի շատ մեծ ընտանիքներ քահանաներու սերունդներ են. ու շատ հանգիպեցայ ես իմ այցելութիւններուս ընթացքին լաւ գիրքերու վրայ թողնելու, զաւակներու քահանաներուն, որոնք սակայն խորունկ հաւատքի և եկեղեցասիրութեան գրողն ալ ունին իրենց վրայ: Մեր աւանդութիւնները կարծես կը պահուին քահանաներու ընտանիքներէն ներս՝ որոնց անդամները սրտեռանդն ջերմեռանդութեամբ և նախանձալուզութեամբ կը կապուին անոնց:

Եւ քանի մը արքեպիսկոպոս նուիրակներ էջմիածնի, որոնք այդ օրերուն համար դժուար և տաղտկացուցիչ, երկար ճամբորդութիւններէ վերջ էջմիածնին և միշտ տառապող հայրենիքին լրաբերները եղան հեռաւոր այս գաղութին մէջ և ընդունեցին անոնց պայծառութեան համար սրտաբուլիս նուէրները անոր: Հնդկահայուն համար — հասկնալով անոր մէջ ամբողջ Հնդկաստանի և հեռաւոր արեւելքի հայ գաղութները — Ս. էջմիածնի տակաւին զգացական, խորունկ, համայնական հասկացողութիւն մը, աւելի հաւատք մըն է, որուն մասին ո՛չ մէկ տարակարծութիւն կը ներէ ան իր մտածումին: Անոր իրաւ հայեցողութիւնը թերեւս պէտք է ալ փնտռել այս կեցուածքին մէջ երբ ո՛չ մէկ քաղաքական տեսութիւն բաժնած է անոր հոգին և խաչածեալ իր սէրը իր եկեղեցիին հանդէպ: Ժողովուրդները կը կենան ներքին չես գիտեր ի՞նչ մղումներով խորհուրդներու զիմաց,

անբացատրելի բայց ներկայ, որոնք իրենց ճակատագիրը ղեկավարող ուժեր կը դառնան: Էջմիածնի մեզի համար հայրենիքին բաբախող սիրտն է որուն մէջէն անցան զարեւ ամբողջ մեր կեանքին, գոյութեան արիւնն ու աւելը: Մեր մահերուն մէջէն աւելի գեղեցկացաւ ան իր խորհուրդով, մեր յաւիտենականութեան խորհրդանշանը իբրեւ, ուր մեր ժողովուրդը ամփոփած էր իր անցեալի մտքին և հոգիին հրաշագործութիւնները: Ու յուզումով կը զգաս հնդկահայու բերնին վրայ քաղցրանալը անոր անունին:

Ու կենդանի աշխարհ մը կը դառնայ հիմա ամբողջ այդ գերեզմանատունը, նււիրակով, քահանայով ու ժողովուրդով մտքիս աչքին առջև: Ու կը տեսնեմ ժողովուրդին հրճուալից, համակ արցունք, ջերմեռանդութեան աջահամբոյրները որոնք նուիրակին համակ խունկ և բոյր փէշերու մէջէն հայրենիքը և էջմիածնի կը հոտուրտան: Որքան բան կորսնցուցինք մեր հին օրերու հաւատքէն ու հեռուէն մեր զգգուած խղճմտանքին և չարչրկուած սրտին մէջ կը զգանք փլումին ճարճատիւնը անոր: Մեր որակին շատ բան տուաւ մեր հաւատքը: Ու զժբախտութիւն՝ երբ քար առ քար, շաղախ առ շաղախ կը բաժնււնք իրարմէ, չես գիտեր ժրբարիքներու համար, որոնք սակայն անցեալին մեր ժողովուրդինը չեղան: Ու զարեւով փորձարկուած, զարեւով ոգի և մարմին առած, մեր ժողովուրդի արցունքով և արիւնով սրբագործուած մեր սրբութիւններուն կը նայինք հիմա մշուշոտ նայուածքներով, մեր հոգիին մէջ և սրտին նահանջը ամենուրեք: Մինչ հոս, անոնք որ զիմացած են զարեւու աւերին դէմ, զարձեալ հաւաքուած են իրենց մեռելներով իրենց եկեղեցիին շուրջ: Կը պառկին անոնք օտարու թեան մէջ, բայց մտերմութեան հայ եկեղեցիի զանգակներու ղողանջներուն, շաղկաններու երգեցողութեանց, խունկի բակներուն, իրենց փոքրիկ հայրենիքը բոյրեղած ըլլալու զոհունակութեամբ: Ուստեղած ըլլալու զոհունակութեամբ: Ու զհետեւ մեր երկիրը, ներկայ որոշ մասով ամէն մէկ հայու մէջ, մեր արգաւանդ դաշտերը, մեր ջինջ երկինքը, բարի հովիտները, զահալէժ և հեղասահ ջուրերը, աւերա Մասիսը, վերջապէս մեր վարունն լիփառ Մասիսը, վերջապէս մեր վարունն

ու ձմեռը մեր հոգիին մէջ գրած են մաս մը իրենց բարութենէն, զգայնութենէն, կիրքերէն: Անոր համար թերեւս երբ օտարութեան մէջ հայու մը կը հանդիպինք, անմիջապէս կը պարզուի մեզ ճշող թանձրութիւնը ուրիշին և կը շինենք միասին, երկու հոգիով, մեր երկիրը, Հսկայ Կալկաթային մէջ, Նազարէթայ Ս. Եկեղեցին իր շրջափակով հայրենիք մը կը թուէր ինձ համար ուր և կար նաև ներկային յուսադրութեան մէջ անցեալին ալ այնքան խորունկ աղերսը: Ծիւղ անոր համար որ ամենայն կ'ապրեցնեն ողջերը: Ու Կալկաթան կ'ապրէր ինձի համար խորունկ, հայկական կեանքով մը ուր կարծես իշխողները ըլլայինք մենք մեր իմաստութեամբ, մեր ներքին բոլոր ժառանգութիւններով համատարած այն բոլոր խեղճութիւններուն վրայ որոնք պատերէն դուրսի ձայներուն խուլ, անհասկնալի ելեէջներով կը բաղխէին ականջիս: Ամիսներ ամբողջ ու ամէն օր քիչ մը աւելի մտերմացայ այդ դամբաններուն՝ որոնց բոլորին տակ հիմա կը պառկէին ինձի ծանօթ անձնաւորութիւններ, այնքան նոյն մէկը միւսին և բոլորը ինձի: Նոյն յոյսերը, նոյն հրճուանքը, նոյն տառապանքը, պանդխտութիւնը հայուն որ ապրեցուց և կ'ապրեցնէ մեզ բոլորս մեր բոլոր բաժանումներուն մէջ, նոյն կեանքով:

Կը մտնեմ եկեղեցիէն ներս որուն աւագ դուռը կը բացուի զանգակաւան չորս սիւններուն ներքեւ: Կը յառաջանամ հաստ ու կարճ սիւնաշարքի մը մէջէն դէպի աւագ խորանը՝ որ ամբողջութեամբ արծաթազօծ, Տիրամօր և Որդւոյն մեղամաղճոտ նայուածքներուն տակ յաւիտենականութեան խորհուրդը կը հագնի: Հոգածու ձեռքեր և սրտեր լեցուցած են զայն ոսկի և արծաթ բոլոր սպասներով: Կը համբուրեմ Աւետարանը, սրտիս խորքէն աղօթք մը ըսելով, աւելի ապրելով մեր ժողովուրդին համար, ու հոգւոյ մը բոլոր դուրսը պառկող մեր մեռելներուն՝ որոնք օր մը ինձի պէս նոյն խորանին առջև ծնրադրեցին ու համբուրեցին: Մեր ժողովուրդի հոգին նորէն: Կը կրկնեմ տուն առ տուն Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական»ը, նոր օրերու մեր շարականը: Կը դառնամ դիտելու շուրջս. խնամուած եկեղեցի մը, սև ու փայլուն աթոռներ որոնք շարուած

ջերմեռանդ լրջութեամբ մը եւրոպական եկեղեցիին մը ներսի կարգադրութեան ձևը կը մատնեն: Իւրաքանչիւր աթոռի առջև ծռակի գալու համար թաւապատ աթոռակ մը և գրակալին վրայ Ս. Պատարազի և Ժամերգութեանց գիրք մը ժողովուրդին մասնակցութեան համար: Աչքս կը յածի պատերուն վրայ որոնք լոկ քանի մը մարմարեայ յիշատակարաններ կը կրեն, զըմբատարար մեծ մասը անգլիերէնով, քարերարներու և եկեղեցւոյ երախտաւորներու մեծ արանքին համար: Աւագ դրան վրայ վերնատուն մը պատշգամբի ձևով դպրոցներու երգեցողութեան համար, ուրկէ ի հրճուան ինձի այնքան զբաւշխութեամբ տօնական օրերուն քառասուն և պարզ կիրակիներուն միաձայն երգեցին դպրոցները, աղջիկ և տղայ պատանիներ և երիտասարդներ, զեկապարութեամբ Վիվիանի, զստեր շատ սիրուած ազգայինի մը՝ Փիթըր Ալեքսի, որ իր ձայնին քաղցրութեամբ կ'աւելցնէր խորհուրդը մեր եկեղեցիին: Դժուար է զսպել արցունքը, երբ միայն անգլիերէն խօսող հայեր այնքան զբաւիչ, խօսուն, փոխանցիկ կը դարձնեն մեր Եկեղեցւոյ սրբազան երգերը: Ու անոնք կ'արձագանգեն ամէն հայու հոգիին մէջ անցեալէն վերադարձող քաղցրութիւններով: Ու պիտի տեսնէք այդ եկեղեցին միշտ լեցուն հաւատացեալներով՝ որոնք անշուշտ, կիրթ կը հետին իրենց գիրքերուն վրայէն բոլոր երգեցողութեանց. ո՛չ մէկը որ չզգար վայրկեանին սրբութիւնը ու խանդարելու զայն իր ելեմուտքով և խօսակցութեամբ: Օրինակելի կարգապահութիւն մը որուն շատ քիչ կը հանդիպինք մեր վայրերու մէջ:

Բանի մը հին դամբաններ եկեղեցիին մէջ որուն երկու քովի թեկերը աւելի վերջ տանուած են եկեղեցիէն ներս: Վերէն կը կախուին բազմաթիւ հովհարներ և չէնքը ունի շատ մը գուռներ տաքերուն դէմ պայքարելու համար: Շատ անգամ անկա հազաւ տօնական օրերու ուրախ հանգերձանքը, երբ բազմութիւնը հաւատացեալներուն լեցուց զայն իր բոլոր գեղեցկութիւններով: Այդ օրերը կենդանի ապրումներ կը մնան հոգիիս մէջ որոնք երբեմն կուգան իրենց թարմութեամբ և ուժգնութեամբ իմ հաւատքիս չէնքը նորոգելու:

Ուրիշ եկեղեցի մըն ալ կայ Կալկա-

թայի հարաւային թաղերուն մէջ որուն փարք Սթրիթի եկեղեցի անունը կուտան ընդհանրապէս և որ աւելի ուշ շինութիւն մըն է։ Եկեղեցւոյ հիմնարկէքը կատարուած է 1905ին, Նոր Զուգայի Ամենափրկչի վանուց մեծանուն Առաջնորդ Այվատեան Սըրբազանի միջոցաւ։ Կոկիկ եկեղեցի մը, բայց որ անգլիական եկեղեցիներու ճարտարապետութեան ոճին զրոյմը կը կրէ։ Մանաւանդ դուռներուն և պատուհաններուն զօրիկ ձևը, կարմիր կղմնաքերներու աղուոր շարքերուն մէջէն։ Եկեղեցին ունի իրեն կից գերեզմանատուն մը ընդարձակ որ զարձեալ լեցուն, բայց այս անգամ եկեղեցւոյ շրջափակէն դուրս։ Ծառաթօք օրերու Պատարագները միշտ կը մատուցուին հոն և Մեծ Պահքի Հսկումները ևս աւելի մօտ

ըլլալուն համար մեր ժողովուրդի բնական թաղերուն։ Եկեղեցւոյ աջ կողմը կը կանգնի բոլորովին նորաշէն «Սըր ֓թը Զէթըրի» շէնքը հայ աղքատ ծերերուն համար յատկացուած, որուն բացումը ըրի ես գեղեցիկ ոգեկոչումներու մէջէն։

Ուրիշ երկու գերեզմանատուներ ալ ունի Կալկաթահայը։ Մին քաղաքին հիւսիսային մասին մէջ որ լեցուն է և հիմա անգործածական և միւսը Տինկրայինը դէպի արևելք որ ընդարձակ է և այժմու գործածականը և ունի փոքրիկ մատուռ մը թաղամանական արարողութեանց համար միայն յատկացուած։ Բոլորն ալ ունին հոգատար հայ ընտանիքներ որոնք անցեալի այդ աւանդները կը պահեն կարելի մաքրութեան և պայծառութեան մէջ։

(Շարունակելի՝ 2)

ԲԱՅԳԷՆ ՎՐԴ.

ՈՒՐԱՐԱԿԻՐ ԱՐԱՄ ՍԷՐԱՅՍԱՐԵԱՆ

(1874 — 1955)

Զօրեքշարթի, 17 Օգոստոսի առաւօտուն, իր յաւիտենական հանգիստը մտաւ Ս. Աթոռոյ տարէջ աշխատաւոր Միաբաններէն Ուրարակիւր Արամ Սէրայտարեանը, որ ատենէ մը ի վեր հիւանդագին վիճակի մէջ կը գտնուէր։

Հանգուցեալը ծնած է Մարաշ, 1874ին։ Ս. Ուստիս ծառայութեան մէջ մտած է 1936ին որպէս աշխատաւոր Միաբան։ 1946ին, Երանաշնորհ Տ. Կիւրեղ Պատրիարքէն ստացած էր Ուրարակութեան աստիճան։

Տիրացու Արամ Ս. Աթոռոյ մէջ 19 տարիներու իր ծառայութեան շրջանը անցուցած էր ի Ս. Զարութիւն, տարիներ շարունակ կատարելով է Լուսարարի պաշտօն։

Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Նոյն օրը կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին կից՝ Ս. Էջմիածին մատրան մէջ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեանի և ի ներկայութեան բովանդակ Միաբանութեան։ Մարմինը ամփոփուեցաւ Զամ թաղի գերեզմանատան մէջ։

Հանգուցեալը իր ետին կը ձգէ ծառայաւոր ու հեղահամբոյր Միաբանի մը բարի յիշատակը։

Հանգիստ իր հոգիին։

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԵՐ. Տ. ՌՈՒԲԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆԱՍԵԱՆԻ

10 Յուլիս, Կիրակի զիշերուան ժամը 2.30ին, իր յաւիտենական հանգիստը մտաւ Ս. Էջմիածնայ Մայր Աթոռոյ Միաբան Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպս. Մանասեան, որ վերջին չորս տարիներուն, հիւրաբար կը գտնուէր Ս. Աթոռ:

Հանգուցեալ Արքեպսի մահը, հակառակ եօթանասունը անցնող իր յառաջացեալ տարիքին, անակնկալի բերաւ Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը, վասնզի նորին Արքեպսութիւնը տակաւին առողջ էր եւ որեւէ հիւանդութեան նշան ցոյց չէր տար:

Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպս. Մանասեան ծնած է Երեւան 1882ին, նախնական կրթութիւնը ստացած է Երեւանի ծխական վարժարանին մէջ, ապա աշակերտած է Ս. Էջմիածնի Գէորգեան ձեմարանին: Շրջանաւարտ ըլլալէ ետք, մասնաւոր հակում ցոյց տուած է երաժշտութեան հանդէպ: Ձեմարանի Տեսչութիւնը ուզելով զնահատել իր յառաջդիմելու ճիգը, դրկած է զինք Մոսկուայի Երաժշտանոցի եռամեայ դասընթացքին, զոր աւարտած է յաջողութեամբ: Իր ուսանողութեան շրջանին իսկ կազմակերպած է երգչախումբ մը, Մոսկուայի Լազարեան ձեմարանին մէջ:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Կիր. 7 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամաստան մէջ, ժամարարն էր Լոգ. Տ. Վարուժան վրդ. Գալարանեան:

● Կիր. 14 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն: Պատարագեց Լոգ. Տ. Զաւէն վրդ. Զինչինեան: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ շրջադարձներ:

● Կիր. 21 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամաստան մէջ: Ժամարարն էր Լոգ. Տ. Հայկազուն վրդ. Արքահանեան: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հանդիսարանի պաշտամունք: Գեր. Տ. Ռուրէն Արքագանի մահուան քառասուն օրին առթիւ:

● Ուր. 26 Օգոստ. — Վաղուան նախատեսակը պաշտուեցաւ ի Ս. Էջմիածին, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի:

● Շր. 27 Օգոստ. — Տօն Շողակաթի Ս. Էջմիածնի: Ս. Պատարագը՝ Մայր Տաճարին կից Ս. Էջմիածնայ մատրան մէջ մատուց Լոգ. Տ. Վաղգէն Արք. Գրգորեան:

— Կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, գլխաւորութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի, ամբողջ Միաբանութիւնը ինքնաշարժերով մեկնեցաւ Գեթսեմանի պարտէզը ու թիչ ետք ձերանաւորով մուտք գործեց Ս. Աստուածածնայ Տաճար ուր պաշտուեցան երկօրեան ժամերգութիւն, կիրակուտեան և հանդիսարանի նախատեսակ:

— Իրկինադէմին, Գեր. Տ. Սուրէն Արքագանի նախագահեց ձեկեցեղէն, Հակոբի և առաւօտեան ժամերգութեան:

● Կիր. 28 Օգոստ. — ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄԸ Ս. ԱՍՏՈՒԱՅԻՆԻ: Առաւօտեան ժամը 9ին, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի գլխաւորութեամբ Միաբանութիւնը երկօրեան կարգով մեկնեցաւ Գեթսեմանի պարտէզը ու կէս ժամ ետք ձերանաւորով մուտք գործեց Ս. Աստուածածնայ Տաճար: Ս. Պատարագը Ս. Կուսի գերեզմանին վրայ հանդիսարարայէս մատուց և քարոզեց Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեան, անդրադառնալով կնոջ կատարած դերին, բոլոր ժողովուրդներու մօտ: Հին կտակարանին մէջ Եսթեր, իր ազգին բախտորոշ մէկ պահուն փրկարար դեր մը կատարեց: Ս. Օգոստոսեանի դարձի բերողը իր մայրն է եղած: Մենք այլ ունեցած ենք Քրիստոնէութեան համար մարտիրոսացած սրբունիներ: Ու պատմելէ ետք Տիրամօր ննջման ու վերափոխման աւանդութիւնները, յորդորեց հայ մայրերը որ ընթանան Ս. Կոյսի օրինակով, ըլլալու համար

անոր նման տիպար մայրեր՝ որոնք գիտնան առաջնորդել իրենց զաւակները դէպի բարին, կատարեալն ու գեղեցիկը: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Սրբազանը նախագահեց Անդաստանին:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Անդաստան, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Արքագանին: Ապա երեկոյեան ժամերգութիւն և նախատեսակ՝ որոնց կը նախագահէր Լոգ. Տ. Հայկազուն վրդ.:

● Բշ. 29 Օգոստ. — Յիւստակ մեռելոց: Ս. Պատարագը ի Ս. Գլխադիր մատոյց Անթիլիասի Միաբաններէն հիւրարար Ս. Աթոռ գտնուող Լոգ. Տ. Ներսէն Արք. Փապունեան: Ապա, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, նախ Մայր Տաճարին մէջ, ապա գաւթի՝ Երանշնոր՝ Տ. Կիրակի Ս. Պատր. Լոր շիրմին վրայ, ինչպէս նաև Զամ-Թաղի գերեզմանավայրին մէջ: Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ նաև հանդիսարան հոգեհանգիստ: Ս. Աթոռը բարեբար վաւժ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասուն օրին առթիւ:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

● Ուր. 12 Օգոստ. — Կէսօրէ ետք, Լոգ. Տ. Զաւէն վրդ. Զինչինեան, որ ամիսէ մը ի վեր Սիւրիա-Լիբանան կը գտնուէր, ժառանգաւորաց վարժարանին համար նոր աշակերտներ արձանագրելու պաշտօնով, վերադարձաւ Ս. Աթոռ: Հայր Սուրբ Սիւրիա-Լիբանանէն 10 նոր աշակերտներ բերաւ: Իրեն կ'ընկերանար Լոգ. Տ. Գէորգ Արք. Նաղարեան, որ Մայիս 31ին մեկնած էր Իրան:

● Շր. 13 Օգոստ. — Կէսօրէ ետք, Արար Տիկնանց Միութեան Պաղարին ներկայ գտնուեցան Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեան և Տիար Կարպիս Հինգիսեան:

● Կիր. 21 Օգոստ. — Կէսօրէ ետք, ծանօթ ճարտարապետ և Աթոռոյ բարեկամ Տիար Մ. Ալիսեան և Ս. Յարութեան վերանորոգման գործերու առնչութեամբ Պէյրութէն ժամանեց Ս. Աթոռ և վերադարձաւ Եշ. 25 Օգոստոսի կէսօրէ ետք:

● Դշ. 24 Օգոստ. — Կէսօրէ ետք, Ֆրանչիսկանց Կիւսթոտին կողմէ, Ambassador Hotel-ին մէջ, ի պատիւ Ս. Յարութեան Տաճարի նորոգութեան համար ժամանած իրենց խորհրդական-ճարտարապետներուն տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեան, Լոգ. Տ. Հայրիկ վրդ. Ասլանեան և Տիար Կարպիս Հինգիսեան:

● Ուր. 26 Օգոստ. — Կէսօրէ ետք, Անթիլիասի Միաբաններէն Լոգ. Տ. Ներսէն Արքագայ Փապունեան հիւրարար ժամանեց Ս. Աթոռ:

● Բշ. 29 Օգոստ. — Կէսօրէ ետք, Ամեն. Տեղապահ Ս. Հայրը, որ Յունիս 10ին մեկնած էր Եւրոպա, վերադարձաւ Ս. Աթոռ: Դիմաւորութեան համար օգակայանի գացած էր Լոգ. Տ. Վաղգէն Արք. Գրգորեան:

մտաւորական զարգացման: — 1912ին անդամակցած է Ազգային Գալուստեան վարժարանի Հոգաբարձութեան, երբ Մինաս Թալեան կը վարէր անոր տնօրէնութիւնը:

1919ին Քաղ. Ժողովը իրեն պաշտօն տուած է պատրաստելու ծրագիր մը Առաջնորդարանի վերակազմութեան համար, անոր հետեւյ Վարժութեան ձեռնարկականացնելու մտադրութեամբ: Այս ծրագրին համաձայն, որ խնամեալ զործ մըն էր, Առաջնորդարանը պիտի ունենար Ընդհ. Տնօրէն մը, զոր նշանակ վնասել փորձուած է լրագրական ծանուցումներով, սակայն յետոյ մտաւորական տրուած է, և այսպէս անգործադրելի մնացած է ծրագիրը:

1923 Ապրիլ 29ին կ'ընտրուէր Երեսփոխան առաւելագոյն քուէով, և այս թուականէն ի վեր քանի մը անգամ որ վիճակով զաղրած է, վերընտրուած է: 1924ին հաղիւ մէկ տարի եղած էր իր Երեսփոխանութիւնը, երբ Գահիրէի Թեմական Ժողովի Ատենապետ ընտրուեցաւ և այդ օրէն մինչև 1954 անընդհատ բոլոր նստաշրջաններուն միաձայնութեամբ վերընտրուած է, իր անվտանգ անվտանգութեան և պաշտօնին պահանջած անկողմնակալութեան համար: — Իրեն վիճակուեցաւ մտաւորապէս անցնող քառորդ դարու ժամանակամիջոցին Ատենապետի Թեմական և համալսարան Ժողովներու բաւական փոթորկալից նիստերուն: Նկատելի է որ կուսակցութիւններ, իրենց բարի սովորութեամբ, չեն կրցած սպառնալիքով կամ որևէ խաղով մը զինք զործիք ընել:

Ճանիկ Զազըր մին էր Եգիպտոսի հայ հասարակութեան ամենէն աշխատաւնասութիւններէն, որ իբր ժողովուրդի զաւակ, կը սիրէր հայ ժողովուրդը և իր կարելին կ'ընէր անոր համար:

1935ին Կաթողիկոսական լիազոր նուիրակ Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեանցի առաքելութեան իր ընծայած թէ նիւթական և թէ բարոյական ձեռնուռութեան համար, ինչպէս նաև Եգիպտոսի հայ զաղութին իր մատուցած ծառայութեանց ի գնահատութիւն յանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Նուիրակ Սրբազանը իրեն տուաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ պատուանշանին Ա. աստիճանը: — 1945ին երբ վեհ. Տ. Գարեգին Կաթ. Յովսէփեանց, Ամբրիկայէն Եգիպտոս ժամանեց, Ճանիկ Զազըր Ն. Ս. Օծութեան ամենէն մեծ նեցուկը եղաւ, վեհափառին Անթիլիասի մէջ կատարելիք զործին հասկացողութիւնը և գիտակցութիւնը ունենալով, և սատարեց Կիլիկիոյ Աթոռին վերանորոգութեան զործին ամէն կերպով ձեռնուռ և աջակից գտնուելով անոր:

Եգիպտոսացոց նպաստը, Ամբրիկայացոց բերած օգնութեան հետ, մեծ քաջալերանք մը եղաւ վեհ. Տ. Գարեգին Կաթողիկոսին, Անթիլիասը զարմեցնու համար հայ մշակոյթի կեդրոն մը և վառարան մը: — վեհ. Տ. Գարեգին Կաթողիկոսի անձին մէջ անկրակ գնահատած էր ոչ միայն իմաստուն հոգեւոր պետի մը յատկանիշները այլ նաև ստեղծագործ աշխատանքի մարդը և մեծ մտաւորականը: — Ասոր համար թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս ձեռնուռ եղաւ անոր: 1945 Ապրիլ 8ին գնաց Անթիլիաս և ներկայ եղաւ Կաթողիկոսական օծման հանդէսին և կրկին քաջալերեց Կաթողիկոսը: — Նոյն տարին իրը պատգամաւոր Եգիպտոսի թեմին գնաց Հայաստան և մասնակցեցաւ համազգային հոգեւոր ընդհ. Ժողովին և վեհ. Տ. Գրեգոր Կաթողիկոս Զէօրէքճեանի ընտրութեան — 22 Յունիս 1945: — Ճանիկ Զազըր, այդ պատկանելի ժողովին նախագահներէն — Ատենապետ — մին եղաւ և կորովի կերպով վարեց ժողովը, օրինական սահմաններու մէջ, և խորհրդարանական սովորութիւններու համաձայն:

Ճանիկ Զազըրի ազգային զործունէութեան վրայ երբ կը խօսինք, չենք կրնար մոռնալ իր աշխատութիւնը զոր ընծայած է Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, իր հաստատուած մէկ անդամ այդ մեծ կազմակերպութեան, որուն գոյութիւնը բարիք մը կը նկատէր այս ազգին համար: Իրը կուսան ազգապահպանութի և ազգային մշակոյթի զարգացման: — Շատ կանուխէն հետեւարար մասնակցած է անոր զանազան Յանձնաժողովներուն և նախորդ պատերազմի միջոցին զործին զեր մը կատարած է Ն. Բ. Ը. Միութեան մէջ, այնպէս որ 1916ին Փոխ-Անդամ ընտրուած է Կեդրոնական վարչութեան որ այն ատեն Գահիրէ կը գտնուէր: — 1921ին երբ Կեդրոնը փոխադրուեցաւ Փարիզ և Գահիրէ մնաց Գործադիր Ժողով մը միայն Առաքել Գեյ Նուպարի ատենապետութեամբ, Ճանիկ Զազըր եղաւ այդ ժողովին զործին անդամներէն մէկը, և մինչև 1925ի վերջը, մասնակցեցաւ անոր աշխատութիւններուն, հանդիսանալով ամենէն զործունեայ տարրերէն մէկը:

1926ին երբ Գահիրէ ունեցաւ Նըջանային Յանձնաժողով մը, ինք եղաւ անգամ անոր և պահեց իր պաշտօնը մինչև 1932: Այդ թուականին երբ վերակազմուեցաւ այս Յանձնաժողովը ինք ընտրուեցաւ Փոխ-Ատենապետ և ապա Ատենապետ: — Ճանիկ Զազըր իր անդամներէն մէկը Ն. Բ. Միութեան Եգիպտոսի կեդր. Յանձնաժողովի Լիազոր պատուիրակ, երբ 1945ի վերջերս Լիբանանի և Սիրիոյ մէջ Ն. Բ. Միութեան երկու Նըջանային Յանձնաժողովները կազմակերպեց և Եգիպտոս վերածուեցաւ Կեդրոնական Յանձնաժողովի, ինք եղաւ նախ անոր Փոխ-Ատենապետը և ապա Ատենապետը, մինչև իր մահը:

Ն. Բ. Միութիւնը իրը մեծ կազմակերպութիւն իրեն համար էր նուիրական հաստատութիւն մը որուն մասին ունէր գուրգուրանք և խղճամիտ զործունէութիւն մը: Ինք մէկն էր անոնցմէ, որոնք պատճառ եղան հիմնարկութեանը «նապաղ» Մարդարանի, որուն վարիչ-Մարմինի նախագահութիւնը կը վարէր մինչև վերջերս:

Ա. ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Յառաջիկայ 1956ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան յիսնամեակի տօնամբարան համար Կեդր. Վարչութեան Յանձնախումբը նախապատասխաններ կը կատարէ, որոնց մասին հանրութիւնը շահագրգռող տեղեկութիւններ տեսնին պիտի հաղորդուին մամուլով:

Այսօր կը փափաքենք յայտարարել թէ, իր բարեօրական ընդարձակ ձեռնարկներուն հետ, առաւելապէս ազգային կրթութեան եւ մշակոյթի նամբով զաղուրահայութեան հոգեկան ինքնութիւնն ու միութիւնը անաղաւթ ու ամուր պահելու սրբազան գործին նուիրուած այս կազմակերպութիւնը՝ վայել եւ պատշաճ կը նկատէ հայ մեծին վկայութիւնը ունենալ մեր կեանքին մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան սահմանուած կոչումին ու կատարած դերին մասին, անոր Յոբելեանին առիթով:

Ուստի Կեդր. Վարչութիւնը մեզում մը կը բանայ հետեւեալ նիւթերուն համար, որոնք ներշնչուած պէտք է ըլլան Հ. Բ. Ը. Միութեան յիսուն տարուան կեանքին, անոր տեսական վերելքն ու ընդհանուր իրազօրծումներէն, եւ, վաւերական տալանդի մը կնիքով, ակներեւ զեղարուեստական արժեք պէտք է ներկայացնեն.

1. — ԲԵՐԹՈՒԱՅ ՄԸ, գրող բանաստեղծին լայն տեսլիքին համապատասխան երկարութեամբ:
2. — ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ՄԸ, երեք տարով կամ մէկ ժամ տևողութեամբ:
3. — ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿՏՈՐ ՄԸ, որպէս ֆայլերգ կամ Մաղբերգ (Hymn), բառերով միասին:
4. — ԽՈՐՀՐԴԱՆԿԱՐ ՄԸ, յարմար ծաւալով եւ իւղանքով:

Վերելի գործերը պիտի ենթարկուին իւրաքանչիւր նիւթի յատուկ մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբերու լցնութեան, եւ այդ յանձնախումբերու որոշմանց համաձայն ամէն մէկ նիւթի համար պիտի տրուին հետեւեալ մրցանակները.

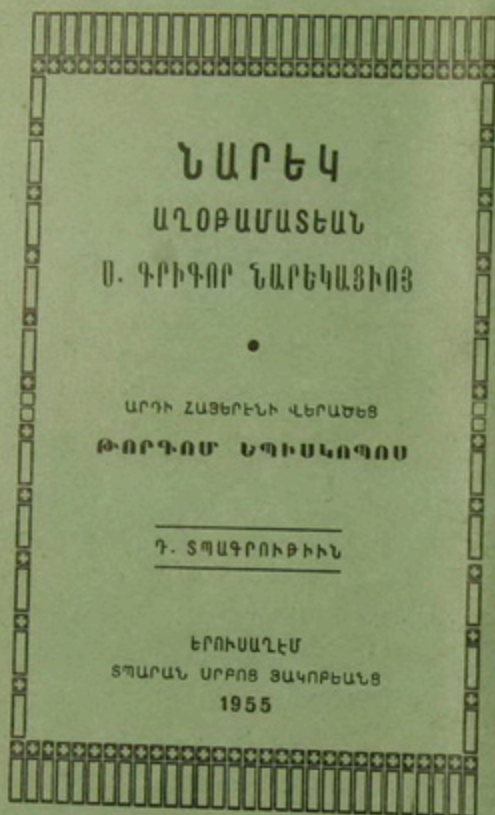
Առաջին մրցանակ	500 տոլար
Երկրորդ մրցանակ	300 տոլար

Հ. Բ. Ը. Միութեան բոլոր շրջանակներու ժողովականները եւ պատշոնեաները չեն կրնար այս մրցումներուն մասնակցիլ:

Վերելի գործերը պէտք է Կեդր. Վարչութեան դրկուին մինչեւ 1956 Փետրուարի վերջը:

ԴԻԻԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Նիւ Եորք, 17 Օգոստոս 1955

ԺԱՄԱԳԻՐՔ ԶԵՌԱՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԱՐԱՐԵԱԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՋԱՅՆ ՄԵՐՈՑ

ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ

ԵՒ ԵՐԱՆԵԼԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՅՆ ՄԵՐՈՑ

ԳԻՒՏՈՅ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՈՅ

ԵՒ ՍՐԲՈՅՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅՆ

Ե. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ՝

ՄԱՅՐ ՅՈՒՑԱԿ ԶԵՌԱԳՐԱՑ

ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

ԶՈՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

ԿԱԶՄԵՑ

ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅ ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐՆԵՐ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ